

Urcûzeler ve İbn ‘Abdirabbih’in Tarihi Urcûzesi: Bir İslâm Tarih Yazım Türü Örneği

Yrd.Doç.Dr. Faruk ÇİFTÇİ*

Özet

İslâm tarihinde müstesna bir konuma sahip olan Endülüs, İslâm medeniyetinin Batı’yla karşılaşp, bilimin Avrupa’ya aktarılmasında önemli bir unsur olmuştur. Müslümanların yedi asrı aşan Avrupalı olma macerasını algılamada, bu yedi asırlık zaman dilimini, siyasal ve sosyal bakımdan bölümlendirmek kuşkusuz gereklidir. Endülüs tarihinde, Emevî Hilafet Dönemi olarak bilinen ve önceki dönemde yaşanan kargaşa ve keşmekeş ortamının sona erip, siyasal ve sosyal alanda huzur ve sükûnun sağlandığı, III. Abdurrahman (en-Nasır) döneminin ayrı bir yeri vardır. Zira bu dönem; yıllarca süren, ülkeyi tarih sahnesinden silinecek noktaya getiren ve Endülüs tarihinde “Büyük Fitne” olarak anılan kargaşa ortamından sonra, iç ve dış istikrarın sağlanmasıyla siyasal istikrara ulaşılan bir dönem olup, aynı zamanda bilim ve kültür alanında da gelişmelerin yaşandığı ve Endülüs’ün bir bilim merkezi haline geldiği dönem olarak da kabul edilidir.

Bu makalede, öğretici şiir türü olarak bilinen Recez ve Urcûzenin kısa bir tarihçesi ve III. Abdurrahman döneminin önemli şairlerinden İbn ‘Abdirabbih’in Endülüs tarihinin güçlü kişiliği Halife III. Abdurrahman’ın dönemini yansıtan Urcûzeleri ele alınıp, incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Recez, İbn ‘Abdirabbih, En-

* KSÜ İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

dülüs, tarih yazıcılığı, didaktik şiir, Urcûze

Urjûzas and the Historical Urjûza of Ibn 'Abdirabbih: A Case of Islamic Historiography

Abstract

Andalusia, has an exceptional location in the Islâmic history. Andalusia, has been an important factor in the transport of Islamic science and civilization to Europe. History of Islam in Andalusia, is composed of many periods. One of these periods, and most importantly, the period of the Caliphate. During this period the Caliph Abdurrahman III, ended turmoil and has provided an environment of peace, stability and confidence

In this article, the historical poems of Ibn 'Abdirabbih, that they are known as urjûza, will be examined. Urjûza in Arabic, is the plural of rajaz. And the rajaz also known as the type of didactic poetry. the poet has addressed, in his poems, the events and history of a period of twenty-two-year. We, here, will examine a brief history of Rajaz and Urjûza and the Urjûzas of Ibn 'Abdirabbih who was important poets of the period of the Caliph Abdurrahman III.

Key Words: Urjûza, Andalusia, Arabic poet, Ibn 'Abdirabbih, Islamic Historiography

Giriş

Hayatın içinden süzülerek gelen duygu ve düşüncelerin aktarıldığı edebî eserleri, sadece bu eserleri kaleme alan kişilerin ruh ve his dünyalarını yansıtan metinler olarak nitelenecek eksik bir değerlendirme olsa gerektir. Bu metinler, edebî ilimlerin merkezinde yer almakla birlikte, sosyoloji, tarih, coğrafya, dinî ilimler vb. sosyal bilimler için de birer kaynak metin özelliği taşımaktadır. Birkaç beyitlik bir şiir, belki de edebî metin olmaktan ziyade, tarih kitaplarında yer almayan bir olayı aktaran

önemli bir kaynak olabilmektedir. Hatta mısralar arasına yerleşmiş bir dünya görüşünün su yüzüne çıkabilmesinde araştırmacılara dolaylı gözlem imkânı sunabilmektedir.

Bu tespit bizi, tarih boyu İslâm dünyasında eğitim-öğretimi gerçekleştirmede ve tarihi olayların hafızalarda kalmasını sağlamada etkin bir araç olan urcûzeleri ve Endülüs tarihinde önemli bir konuma sahip Halife III. Abdurrahman döneminin seçkin şairi İbn ‘Abdirabbih’in (246/860- 328/940) nazmettiği bir urcûzeyi bu makalede tanıtmaya sevk etmiştir. Bu amaçla **urcûzelerin** ilk şekli olan **recezin** gelişimi, Doğu edebiyatında urcûzeler, bu tarzın Endülüs’teki tezahürü ve bir örnek olarak İbn ‘Abdirabbih’in tarihî urcûzesi incelenip, değerlendirilecektir.

Recez ve Urcûze

Recez ve kaside, Arap şiirinin tespit edilebilen Cahiliyye devrinde ve aynı şiir söyleme geleneğinin sürdüğü hicretin ilk yarım asrında birbirinden açıkça ayrılan iki nazım türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Araplarda şiir oluşmadan önce seci‘ ve vezinsiz sözlerin varlığı ve bu sözlerin giderek bir nazım, bir vezin şeklini almasıyla ilk şiirin oluştuğu ifade edilmektedir. Arap şiirinin bu ilk ve basit şekli recez olarak kabul edilmekte olup, Arap şiirinin başlangıcında secili nesirden şiire geçişte ilk nokta olduğu kanaati paylaşılması hasebiyle recezin babasının seci‘, annesinin hidâ’ (deveci ezgisi) olduğu ifade edilmektedir¹. Ne var ki, Cahiliyye döneminde söylenmiş çok az sayıda recez muhafaza edilebilmiş ve sonraki kuşaklara intikal ettirilebilmiştir.

Recez, lügatte “titremek, sallanmak, sendelemek” anlamında olup, “kalkarken devenin bacaklarını dizlerini

¹ Zeydân, C., *Târîhu Âdâbi'l-Luğati'l-'Arabiyye*, Kahire, tsz, I, 55; el-Fâhûrî, H., *el-Câmi' fi Târîhi'l-Edebil-'Arabî el-Kadîm*, Beyrut, 1986, s. 135; Huart, C., *Arap ve İslam Edebiyatı*, Ankara, 1971, s.15; Mehmed Fehmi, *Târîh-i Edebiyat-ı Arabiyye*, İstanbul, 1917, s. 256.

4 ▪ Urcuzeler ve İbn Abdirrahman'ın Tarihi Urcuzesi

titreten bir hastalık” anlamındadır². Yine recez, devenin kalkmak istediğinde ya da bir süre yürüdüktan sonra yere çökmek istediğinde dizleri veya bacaklarının titremesi anlamındadır. Sözlükler bu kelimeyi, erkek veya dişi devenin arka bacak ve baldırlarında görünen bir hastalığın adı olarak da zikretmektedir. Recez kelimesinden türetilerek kullanılan ناقة عجزاء ifadesi, çöktüğü yerden kalkmak istediğinde zayıf bacaklarından dolayı iki ya da üç kez kalkma teşebbüsünden sonra kalkabilen deve için kullanılmaktadır³. Recez kelimesinden türeyen, ارتجز الرعد ifadesi, göğün peş peşe gürlemesi anlamında kullanılmaktadır⁴. Bu kelimenin, yukarıdaki kullanımlarına baktığımızda, içinde barındırdığı anlamın hareket ve titreme ve sesin birbirini izlemesi olduğu görülmektedir. Bu kelimenin taşıdığı anlamın bir şiir bahrına veya bir şiir türüne ad olarak verilmesinde, şiirin taşıdığı özelliklerle örtüşmesinin büyük payı olduğu görülmektedir. Nitekim şiirin kısa, söylenişi kolay ve kelimelerin ağızdan peş peşe çıkması bu durumu ortaya koymaktadır.

Recez, zikredilen anlamlarının yanı sıra Arap şiirinde bir türe ve şiir bahrına verilen bir isim de olmuştur. İki “sebeb” bir “veted”ten müteşekkil “tefile”lerden oluşan bu bahır, altı adet مُسْتَفْعِلُنْ den oluşmuştur.

Recez türünün, daha ziyade develerin üzerinde söylenen ve onların yürüyüş tempolarını ayarlayan türküler (hidâ'), hiciv (hakaret), savaşçıların birbirilerine meydan okumaları, kadınların savaşçılara serzenişleri, ninniler vs. gibi ânî ilhamların irticalen ifadesinde kullanılmakta olduğu bilinmektedir. Recezin konuları arasında hamaset, nesib, medih, hiciv, ağıt ve zühd gibi kasidenin konuları yer almaktadır⁵. Bu şiirlerin umumiyetle kısa

² İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, Beyrut, tsz., V, 350; ez-Zebidî, Murtażâ, *Tâcu'l-Arûs*, I-X, Beyrut, 1966, IV, 36-37.

³ İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, V, 349, 350.

⁴ ez-Zemaḥşerî, *Esâsu'l-Belâğa*, Kahire, 1960, s. 324; İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, V, 350.

⁵ Şâkir el-Cüdi, *İlmâme bi'r-Recez fi'l-Câhiliyye ve Sadri'l-İslâm*, Bağdat, 1966, s. 14.

olduğu, başlangıçta şiirin kalitesinin yüksek ve sanatlı olmadığı kanaatinin yaygınlığından olsa gerek, dönemin en-Nâbiğa (öl. yak. 604), Zuheyr (öl. yak. 627), Tarafa (543-569), 'Antara (öl. yak. 615) gibi birçok büyük şairin şiirleri arasında receze fazla rastlanmamaktadır⁶.

Recez, ilk dönemlerinde şairlerin savaşta veya düşmanlarına karşı övündüğünde terennüm ettikleri iki, üç ve nadiren daha fazla beyitlik kıtalar biçiminde tezahür ederken, Sadru'l-İslâm dönemiyle birlikte kaside gibi uzun şiirler haline getirilmiştir. Emevîler dönemine gelindiğinde ise, şairler sadece gözde konuları kaside tarzında söylemekle kalmamış, edebî şiirin yetenekli, usta şairleri, daha basit bir ölçü kabul edilen recez tarzında da şiirler söylemeye başlamışlardır⁷. Recezi uzatan şairlerin ilki el-Ağleb b. Cuşâm el-İclî (öl. 21/641)⁸ olmuştur. Aynı zamanda iyi bir kaside şairi de olan el-İclî'nin *ümmü'r-recez* adıyla maruf recez tarzı şiiri bulunmaktadır⁹. Böylece recez, başlangıçta yüksek sanat sayılmazken¹⁰ el-Ağleb el-İclî tarafından kaside tipinde uzun şiir biçimine sokularak artık itibar gösterilir hale gelmeye başlamış ve bu tip yeni recezlere urcûze (çoğulu arâciz) adı verilmiştir.

Hicrî II. asra gelindikçe rağbet görmeye başlayan bu tarz, bazı şairlerin eserlerinde geniş ölçüde yer almış, hatta zamanla ilhamını yalnızca urcûzelerle terennüm eden râcizler (ruccâz) "recez şairleri" yetişmiştir. el-'Accâc (öl. 98/715) ve oğlu Ru'be (öl. 145/762) bu tarzın en

⁶ Çetin, Nihat M, *Eski Arap Şiiri*, İstanbul, 1973, s. 66.

⁷ Goldziher, İ., *Klasik Arap Literatürü*, s. 48; Huart, a.g.e, s.63.

⁸ el-Cumahî, İbn Sellâm, *Tabakâtu Fuhûli's-Su'arâ'*, Kahire, 1974, s. 737. İbn Reşîk el-Kayravânî, el-'Umde fî Mehâsin's-Şi'r ve Âdâbihî ve Nakdihî, I-II, Beyrut, 1972, I, 189.

⁹ Brockelmann, C., *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, Kahire, 1983, I, 226.

¹⁰ Bu düşünce Sadru'l-İslâm'da bir süre etkin olmuştur. İbn Sellâm'ın zikrettiği şu olay bunu açıkça ortaya koymaktadır. Şair Zu'r. Rumme (117/735-36), recez şairi Hişâm el-Mere'î'yi hicvetmiş, Hişâm da dostu Cerîrle karşılaştığında, Cerîr arkadaşına Zu'r-Rumme'nin kendisini hicvettiğini söylediğinde, Hişâm: "*Ben ne yapabilirim ey Cerîr! Ben bir recez şairiyim o ise bir kasidecidir. Recez, hicvide kasideye karşı direnemez. Ama sen bana yardım edersen başka*" diyerek Cerîr'den yardım istemiştir. Bkz. el-Cumahî, a.g.e, s. 556-557.

6 ▪ Urcuzeler ve İbn Abdirrahman'ın Tarihi Urcuzesi

meşhurları sayılmaktadır¹¹. Nitekim Ru'be gibi 400 beyitlik bir urcûzeyi söyleyen şair çıkmamıştır. Şekil bakımından kasidelerden sadece vezinleri, nadir kelimelerin bir araya toplanması ve bütün mısraların kendi aralarında kafiyelenmesiyle farklılık göstermesi, bu tür uzun urcûzelerin temel özellikleri arasında yer almıştır¹².

Emevî yönetiminin Arap dilinin ve şiirinin korunması maksadıyla geliştirmiş olduğu politikaların gereği çölde yaşayan şairlerin sarayda büyük değer görmeleriyle başlayan recezin yükselişinin uzun sürmediği görülmektedir. Abbasîler döneminin şairlerinden Halife el-Mu'tez'in oğlu ünlü şair İbnu'l-Mu'tez (öl. 295/907-8)'in, akrabası Halife el-Mu'tad'ın erdemleri ve savaşta başarılarının da yer aldığı bütün hayatını şiirle anlattığı 420 beyitlik, uzun bir urcûzesi bulunmaktadır¹³. Fakat bu dönemde benzeri bir tarzda ortaya konan urcûzeye rastlanamamaktadır. Neticede Abbasî döneminde bu tarzın kullanıldığı alan sınırlandırılmış ve hikâye, fıkra, tasvir, öğretici eserler vs. gibi birtakım mevzulara tahsis edilmiştir.

Doğudaki şiir geleneğinin sürdürülmeye çalışıldığı Endülüs'te başlangıçtan itibaren kaside tarzının yer almasına karşın, urcûzelerin ve recez bahrinin başlangıçta fazla tercih edilen bir tarz olmadığı görülmektedir. Hilafet döneminin önemli şairi İbn 'Abdirabbih'in önemli eseri *el-'Ikdu'l-Ferîd*'de yer alan recez bahrinde söylenmiş şiirlere göz atıldığında bu şiirlerin şairlerinin genellikle belli olmadığı, şiirlerin قال الأعرابي ifadesiyle aktarıldığı ve iki ila üç mısradan müteşekkil olduğu görülmektedir.

Başlangıçtan itibaren yüksek şiir türü ve bahri sayılmayan recez, sonraki dönemlerde öğretici manzumelerin şiiri olmuştur. Nitekim eğitim görevini yerine getiren muallimler tarafından gramer, fıkıh vb. konuları ezberleterek öğretmeyi kolaylaştırmak için kullanılmaya gelmiştir. Bu kullanımın en tanınmış örnekleri arasında, İbn Mâlik'in

¹¹ Ebu'l-Ferec el-İsfahânî, *Kitâbu'l-Eğâni*, nşr. 'Ali el-Cundî Nâsif, Beyrut, 1972, XX, 351 vd.; el-Cumahî, a.g.e., s.738.

¹² Schaade, A. Çetin, Nihat M. "Recez", *İA*, İstanbul, 1993, IX, 661

¹³ el-Fâhûrî, a.g.e, s.722.

Arapça gramerine dair *Elfiye*'si, el-Cezerî'nin tecvid konusundaki *el-Mukaddime*'si¹⁴, İbn 'Âsım'ın *Tuhfetu'l-Hukâmî*'i ilk bakışta göze çarpmaktadır. Bu tarz eserlerin adlarını çoğaltmak mümkündür.

Doğuda recez ve urcûze zikredilen şekilde varlığını sürdürürken, fetih sonrası birkaç asır içinde Endülüs'te, genelde Arap edebiyatı özelde ise Arap şiiri ve urcûze, yavaş bir gelişme seyri göstermektedir¹⁵. Endülüs'ün fethinden başlayıp, Hilafet dönemi olarak anılan Emevilerden III. Abdurrahman en-Nâsır'ın iktidarına kadar, döneminin önemli şairlerinden birisi olan İbn 'Abdirabbih'in ortaya koyduğu iki ayrı urcûzeye kadar recez bahrinde söylenmiş birkaç beyit ve birkaç tarihe dair urcûzenin dışında o dönemin kaynaklarında, başka bu tarz şiirlere rastlanmamaktadır. Nitekim Emirlik dönemi şairlerinden Mümin Sa'îd'e ait iki beyitlik bir receze rastlanmakta¹⁶, ayrıca vezir Temmâm b. 'Alkame (öl. 283/896)'nin, Târik b. Ziyâd'ın Endülüs'ü fethinden başlayarak, Emir Abdurrahman b. el-Hakem'in dönemine kadar süre gelen olayları konu alan bir urcûzesi¹⁷ ile şair Yahyâ b. Hakem el-Ğazâl (öl. 250/864)'ın yine Endülüs'ün fethini ve oradaki yerli halkla Müslümanlar arasında geçen olayları vb. birçok malumatı konu alan halk arasında yayılmış bir urcûzesi bulunmaktadır¹⁸. Endülüs'ün ilk tarihçilerinden İbnu'l-Kûtiyye (öl. 367/977), tarih kitabını kaleme alırken, adı geçen bu urcûzelerden oldukça istifade etmiş olduğu söylenebilir¹⁹.

¹⁴ Bu eser, Prof. Dr. S. Çöğenli tarafından Türkçe'ye çevrilerek 2000 yılında yayınlanmıştır.

¹⁵ Endülüs'te fetihle başlayan ve Mülûku't-Tavâ'ife kadarki döneme ait şiirin gelişimiyle ilgili geniş bilgi için bkz. Çiftçi, Faruk, *Endülüs'te Hilafet Dönemi Edebî Çevresi*, (yayınlanmamış Doktora tezi), Erzurum, 1999. s. 26-69.

¹⁶ İbnu'l-Kûtiyye, *Târîhu İftitâhi'l-Endelus*, Beyrut, 1982, s. 98.

¹⁷ İbnu'l-Kûtiyye, a.g.e. s. 32; Ferrûh, O., *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, Beyrut, 1992, IV, 143-144; İbnu'l-Abbâr, *el-Hulletu's-Siyerâ*, I-II, Kahire, 1985, I, 144; Brockelmann, a.g.e, II, 105

¹⁸ el-Makkarî, Ahmed b. Muhammed, *Nefhu't-Tib min Ğusni Endelusi'r-Ratib*, I-VIII, Beyrut, 1988, I, 282; Ferrûh, a.g.e, 117.

¹⁹ Brockelmann, a.g.e, II, 105.

İbn 'Abdirabbih'in Urcûzesi

en-Nâsır'ın hilafetinden önceki emirlerin de şairliğini yapmış olan İbn 'Abdirabbih²⁰, Halife en-Nâsır'ın saray şairi olarak onu öven çok sayıda şiir söylemiş gözde şairidir. Özelliği sadece saray şairliğiyle sınırlı olmayan İbn 'Abdirabbih, kaleme aldığı *el-'Ikdu'l-Ferîd* adlı, Doğunun edebiyatını Endülüs'e taşıdığı değerli ansiklopedik eseriyle de kıymetli bir makam ve unvan elde etmiştir. Şair, Edebiyatta bir Endülüslü kimliği oluşturma gayreti içinde olmasına rağmen, gerek üslup ve gerekse mevzu yönünden doğunun tesirlerinden kurtulamayarak, doğu-

²⁰ Adı, Ahmed b. Muhammed b. 'Abdirabbih b. Habîb künyesi Ebû 'Amr'dır. Dedeleri, Emir I. Abdurrahman'nın hizmetkârlarındandır. Kurtuba'da yetişmiş ve Endülüsün meşhur âlim ve ediplerinden eğitim almıştır. Daha genç yaşta şiir söylemiş ve şiirin her türünde örnekler vermiş ve bu şiirleriyle şöhret elde etmiştir. Şiirlerinin de yer aldığı Doğu kültür ansiklopedisi niteliği taşıyan *el-'Ikdu'l-Ferîd* şairin meşhur eseridir. Kendisi Endülüslü olmasına karşın kitabında Endülüs'e ait hiçbir bilgiye yer vermemiştir. Konuyla ilgili daha geniş bilgi için bkz. Ahmed Zekî Safvet, *Cemheretu Hutabi'l-'Arab*, I-III, Beyrut, 1934; ed-Dabbi, Ahmed b. Yahyâ, *Buğyetu'l-Mültemis fî Târîhi Ricâli Ehli'l-Endelus*, Kahire, 1967; el-Feth b. Hâkân, *Kitâbu Matmahî'l-Enfus*, İstanbul, 1302; Heykel, Ahmed, *el-Edebu'l-Endelusî mine'l-Feth ilâ Sukûti'l-Hilâfe*, Kahire, 1985; el-Humeydî Muhammed b. Futûh, *Cezvetu'l-Muktebes fî Zikri Vulâti'l-Endelus*, nşr. Muhammed Tâvit et-Tancı, Kahire, 1953; İbn 'Abdirabbihî, Ahmed b. Muhammed, *Dîvânu İbn 'Abdi Rabbih*, nşr. Muhammed Altuncu, Beyrut, 1993; *el-'Ikdu'l-Ferîd*, I-IX, nşr. Müfid Muhammed Kamiha, Beyrut, 1983; İbn Bessâm, *ez-Zehîra fî Mehâsini Ehli'l-Cezîra*, I-IV, nşr. İhsân 'Abbâs, Libya- Tunus, 1975-1979; İbn Hallikân, *Vefeyâtu'l-A'yân ve Enbâ'i Ebnâ'i'z-Zamân*, I-VIII, nşr. İhsân 'Abbâs, Beyrut, 1994; İbn 'îzârî el-Merrâkuşî, *el-Beyânu'l-Muğrib fî Ahbâri'l-Endelus ve'l-Mağrib*, I-IV, nşr. G.S. Colin, E. L. Provençal, 2. Baskı, Beyrut, 1983; İbnu'l-Küüyye, *Târîhu İftitahi'l-Endelus*, nşr. İbrâhîm el-Ebyârî, Beyrut, 1982; İhsân 'Abbâs, *Târîhu'l-Edebi'l-Endelusî, 'Asru Siyâdeti Kurûuba*, Beyrut, 1978; el-Kutbî, Muhammed b. Şâkir, *Fevâtu'l-Vefeyât*, I-V, nşr. İhsân 'Abbâs, Beyrut, 1973-1974; en-Nuveyrî, Ahmed b. 'Abdilvehhâb, *Nihâyetu'l-Ereb fî Funûn'ül-Edeb*, XXIV, nşr. Hüseyin Nassâr, Kahire, 1983; es-Se'âlibî, Ebû Mansûr 'Abdûlmelik, *Yetîmetu'd-Dehr fî Mehâsini Ehli'l-'Asr*, I-V, nşr. Müfid Muhammed Kamiha, Beyrut, 1983; es-Suyutî, Celâluddîn 'Abdurrahman, *Buğyetu'l-Vu'ât fî Tabakâti'l-Luğaviyyîn ve'n-Nuhât*, I-II, nşr. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm, Beyrut, 1964; Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Udebâ'*, I-VI, Beyrut, 1991; ez-Zubeydî, Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasan el-Endelusî, *Tabakâtu'n-Nahviyyîn ve'l-Luğaviyyîn*, Kahire, 1984.

lu meslektaşlarının yolunu izlemiştir.

Doğudaki klasik kaside tarzında şiir söyleyen İbn ‘Abdirabbih, yine yukarıda kronolojisi anlatılan urcûze tarzında şiir söylemeyi de doğudan almıştır. Ancak İbn ‘Abdirabbih’in ortaya koyduğu tarihî urcûzenin beslendiği kaynağın doğudaki urcûzeler olmayıp, bizzat İspanya’nın kendisi olduğu kanaatinde olan İspanyol asıllı Arap ve Endülüs edebiyatı tarihçisi J. Ribera’nın, Mozarabların²¹ kendi köklerinde bulunan, Vizigotlara ait destansı (epic) şiirlerini muhafaza ederek bu şiirlerin, birçok özelliğiyle Endülüs’te ortaya çıkan urcûzelerin kaynağını oluşturduğu ve İbn ‘Abdirabbih’in bu şiirinin de doğudaki urcûzelerin tesiriyle değil, İspanyolların destansı şiirinin tesiriyle teşekkül ettiği şeklinde bir kanaate sahiptir²².

İspanyol ve Arap araştırmacılar, Endülüs’te gelişen muvaşşah ve zecal tarzının da yerli şiir türü mü yoksa doğunun tesiriyle mi gelmiş olduğu tarzında başka konularda da farklı kanaatler ileri sürmektedirler. Bu tür tartışmalar, daha çok İspanyol ve Arap merkezli tartışmalar olarak görünmektedir²³.

Ancak biz, Endülüs ilim ve kültür geleneğini Doğu’ya değil de bir önceki kültürel çevreye bağlama gayretinin ilmi anlayıştan uzak, hissi algıların etkili olduğu bir çaba olduğu kanısındayız. Zira bilimsel bir gerçek var ki o da; Endülüs ilmi çevresinin Doğu ile kesilmeyen sıkı ilişkisidir. Hatta bu ilişkinin sürekliliğini açık ya da gizli bir rekabet sağlamaktadır. Endülüs siyaset, ilim ve kültür tarihi bunun örnekleriyle doludur. Takdir edileceği üzere münasebette bulunduğu çağdaş türleri kayanak olarak

²¹ Mozarab (Ar. Müsta’rib), İspanyolca’da Arap kültürüyle yetişerek Araplaşmış fakat Hıristiyan kalmış yerli halka verilen isimdir. Bkz. Hitti, Ph. K., *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, (çev. Salih Tuğ), İstanbul, 1989, II, 886; Özdemir, M., *Endülüs Müslümanları II* (Medeniyet Tarihi), Ankara, 1997, s. 8.

²² Monroe, James T. “The Historical Arjûza of Ibn ‘Abdi Rabbih, A Tenth Century Hispano-Arabic Epic Poem”, *Journal of American Oriental Society*, 91. 1, New Hawen, Connecticut, 1971, s. 67, 69.

²³ Endülüs’te gelişen şiir tarzı muvaşşah’ın menşeiyle ilgili tartışma için bkz. Çiftçi, age. s. 52-53.

10 • Urcuzeler ve İbn Abdurrahman'ın Tarihi Urcuzesi

göstermek yerine dört asır öncesine bağlamak pek de tutarlı bir yaklaşım olmayacaktır. İleride de zikredileceği üzere İbn 'Abdirabbih'in bu tür urcüzelerinin örneklerine rastlanmaktadır.

XIX. yüzyılın sonlarından itibaren Batılı doğubilimciler tarafından ortaya konan bu ve benzeri kanaatlerin, Batılı veya Doğulu, günümüz doğubilimciler arasında kabul görmediği ve eleştirildiği bir gerçektir. Nitekim İbn 'Abdirabbih'in urcüzesiyle ilgili olarak Ribera'nın ortaya attığı tezin tutarsızlığı, yine Batılı araştırmacı James T. Monroe tarafından ayrıntılı bir şekilde ortaya konmuştur²⁴.

İbn 'Abdirabbih'in Halife III. 'Abdurrahman'ın savaşlarını konu aldığı urcüzesi ve aruz ilminin konularını, bahirlerini anlattığı urcüzesi örnekleri daha önce doğuda görülmüş ve oraya ait şiir örneklerine benzemekte ve onların özelliklerini taşımaktadır. İbn 'Abdirabbih'in tarihi urcüzesinin benzerlerinin daha önce Doğuda verilmiş olduğunu belirtmiştik. Bunlardan birisi kalamcı ve şair Bişr b. el-Mu'temir (öl. 210/825) olup, dinler ve mezheplerle ilgili konuların işlendiği öğretici (didaktik) mahiyette şiirlerin yer aldığı üç yüz sayfalık Dîvânı bulunmaktadır²⁵. Diğer bir örnek ise, İbnu'l-Mu'tez (öl. 295/908) tarafından Halife el-Mu'tadî'nin hayatının konu edildiği urcüzesidir. Endülüslü şair İbn 'Abdirabbih'in şiirinin, bu şiire hem konu hem de üslup olarak benzemekte olduğu söylenebilir. İbn 'Abdirabbih'den önce yaşayan ve urcüze tarzında şiirleri bulunan bu iki şairin varlığından hareketle, Endülüs'te gelişen bu tarzın, İspanyol gelenek ve kültüründen daha çok Doğu geleneğinden beslenmekte olduğunun tespitini yapmak daha isabetli görünmektedir.

Biz burada bir İslam Tarih yazım yöntemi olarak

²⁴ Bak. Monroe, a.g.m. S, 67-80.

²⁵ Tunç, Cihat, "Bişr b. el-Mu'temir", *DİA*, İstanbul, 1992, IV, 224.

Urcuzelere hâkim olan üslubu tespit açısından İbn ‘Abdirabbih’in bahse konu olan eserinden bölümleri ve Türkçelerinin verilmesinin uygun olacağı kanaatindeyiz. Böylece, müellifin anlatım tarzı, şiirlerin içeriği, tarih, isim, olayları zikri, olayları veriş biçimi gibi, yöntemine dair önemli verilerin ortaya çıkmasının yanı sıra, belki daha önemlisi, İslam tarih yazımında urcûze türünün en önemli model örneğinin içeriği daha net anlaşılacaktır.

İbn ‘Abdirabbih’in urcûzesi toplam 444 beyitten müteşekkildir. Şiirde, Halife III. ‘Abdurrahman’ın savaşları ve gösterdiği başarıları konu edilmektedir. Bu şiir bir yanıyla tarihî bir kaynak ve kısmî salname özelliği taşıyan diğer yanıyla da edebî yönü sade, hafif ve anlaşılır bir dille de olsa, bir methiye örneği görünümündedir. Şiirde olaylar, h. 301/m. 913 yılından başlayarak 320/932 yılına kadar yıl yıl ele alınmıştır. Meydana gelen olaylar ve yapılan savaşlar, öneminden olsa gerek, kimi üç-beş beyitle aktarılırken, kimi yıllar, kırk-kırkbeş beyitte nazmedilmiştir.

İbn ‘Abdirabbih, uzun urcûzesinin ilk otuz dokuz beyitlik bölümüne, Allah’ı bütün sıfatlarıyla tesbih ettiği şu beyitle başlamaktadır²⁶:

1. سُبْحَانَ مَنْ لَمْ تَحْوِهِ أَقْطَارُ وَ لَمْ تَكُنْ تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ

1. Kendisini bölgelerin kuşatamadığı ve bakışların idrak edemediği Allah'ın şanı yücedir.

Allah'ın yüce sıfatlarını tesbih ve ona hamd eden beyitlerin ardından Halifeye övgülerin bulunduğu beyitler yer almaktadır. Şair, methiyeye geçmeden önce o günün Endülüs toplumunun içinde bulunduğu keşmekeş ve kargaşa ortamının tasvirini yaparak, övgüsünün gücünü artırmaktadır:

²⁶ İbn ‘Abdirabbih, *Divânu İbn ‘Abdirabbih*, Beyrut, 1993, s. 177; İbn ‘Abdirabbih, *el-‘Ikdu’l-Ferid*, Beyrut, 1983, V, 242.

12 ▪ Urcuzeler ve İbn Abdirrahman'ın Tarihi Urcuzesi

- وَبَعْدَ شُكْرِ الْمُبْدِيءِ وَالْمُعِيدِ
وَمِنْ تَحْلَى بِالنَدَى وَالْبَأْسِ
وَشَرَدَ الْفِتْنَةَ وَالنَّفَاقَا
وَفِتْنَةَ مِثْلِ غُتَاءِ السَّيْلِ
ذَاكَ الْأَعْرُ مِنْ بَنِي مَرَوَانَ
سَيِّفًا يَسِيلُ الْمَوْتَ مِنْ ظَبَاتِهِ
11. وَبَعْدَ حَمْدِ اللَّهِ وَالتَّمجِيدِ
12. أَقُولُ فِي أَيَّامِ خَيْرِ النَّاسِ
13. وَمَنْ أَبَادَ الْكُفْرَ وَالنَّفَاقَا
14. وَنَحْنُ فِي حَنَادِسِ كَاللَّيْلِ
15. حَتَّى تَوَلَّى عَابِدُ الرَّحْمَنِ
16. مُؤَيَّدٌ حَكَمَ فِي عُدَاتِهِ

11. İlk defa yaratan (Mübdî) ve tekrar tekrar yaratan (Mu'îd) Allah'a hamd, sena ve şükürden sonra,
12. İnsanların en hayırlısı, cömertliği ve cesareti kuşanan,
13. -14 Küfür ve nifakı yok eden ve biz, gece gibi zifiri bir karanlık ve sel süprüntüsü gibi bir fitne içinde iken, fitne ve anlaşmazlığı defedenin zamanıyla ilgili şunları söylerim.
15. Sonunda Mervan oğullarının en kıymetlisi Rahmanın kulu (III. Abdurrahman) yönetime geldi.
16. (O) düşmanları için ağızlarından ölüm saçan kılıcı hakem seçen desteklenmiş (hükümdar)dır.

Bu bölüm, kargaşa ortamındaki ülkenin üzerine güneş gibi doğan ve kötü giden işlere dur diyen Halifenin iyi niteliklerinin tasviriyle sürmektedir. Ardından Halifenin, yönetime geldikten sonra gerçekleştirdiği ilk fetih olan Ceyyân (Jaen)'ın fethi ile İlbira (Elvira)'nın zaptının konu edildiği yirmi beş beyitlik bölüm gelmektedir. Bu bölüme şu beyitlerle başlamaktadır²⁷:

40. ثُمَّ انْتَحَى جِيَّانَ فِي غَزَاتِهِ
بِعَسْكَرٍ يَسْعُرُ مِنْ حُمَاتِهِ
41. فَاسْتَنْزَلَ الْوَحْشَ مِنَ الْهَضَابِ
كَأَنَّمَا حُطَّتْ مِنَ السَّحَابِ

40. Sonra coşkuyla tutuşan bir orduyla birlikte Ceyyân'a sefere çıktı.
41. Buluttan boşalmışçasına, tepelerden yabani hayvanla-

²⁷ İbn 'Abdirabbih, *Dîvân*, s. 179.

rı indirmiştir.

Daha sonra savaşların yıllara göre ele alındığı bölüm gelmekte ve h. 301 yılından itibaren her yılı ayrı farklı sayıda beyitlerde ele alınmaktadır. Şair, h. 301 yılını anlattığı bölümde şiire şu beyitle devam etmektedir:

65. ثم غَزَا فِي عُقْبِ عَامِ قَابِلٍ فَجَالَ فِي شَدُونَةِ وَالسَّاحِلِ

65. (Halife)ertesı yıl boyunca savaşmış, Sidonia (Şezûne) kentinde ve sahilde seferlerini sürdürmüştür.

Bu bölümde Raya (Rayye), Algeciras (el-Cezîre) ve Carmona (Karmona) kentlerine de bu yıl içerisinde seferler düzenlendiği zikredilmektedir.

Yıl 302:

H. 302 yılının iki beyitte anlatıldığı şiirde, bir önceki yılı savaşlarla geçiren Halifenin o yıl sefer düzenlediği ifade edilmiştir²⁸:

71. كان بها القبول عند الجيئة من غَزَوْ إِحْدَى وَ ثَلَاثِ مِيَّةِ
72. فلم يكن يُدْرِكُ فِي بَاقِيهَا غَزَوْ وَلَا بَعَثُ يَكُونُ فِيهَا

70. Seferden dönüş yılı üç yüz bir yılıydı,

71. Bu yılın geriye kalan bölümünde bir savaş ve sefer gerçekleştirilmedi.

Yıl 303:

H. 303 yılında meydana gelen olaylar on beyitte ele alınmış ve bu yıl Bubeşter (Bobastro) kentinin denetim altına alındığı ifade edilerek, Halifenin gücünün herkes tarafından kabul edildiği beyitlerde ortaya konulmuştur. Burada şair Halifenin otoritesine karşı çıkanlara ilginç bir benzetme yapmıştır²⁹:

²⁸ İbn 'Abdirabbih, *Dîvân*, s. 181.

²⁹ İbn 'Abdirabbih, *Dîvân*, s. 181

14 ▪ Urcuzeler ve İbn Abdurrahman'ın Tarihi Urcuzesi

79. فَأَيَقِنَ الْخَنْزِيرُ عِنْدَ ذَاكَ أَنْ لَا بَقَاءَ يُرْتَجَى هُنَاكَ
80. فَكَاتَبَ الْإِمَامَ بِالْإِجَابَةِ وَالسَّمْعَ وَالطَّاعَةَ وَالْإِنَابَةَ
81. فَأَحْمَدَ اللَّهُ شِهَابَ الْفِتْنَةِ وَأَصْبَحَ النَّاسُ مَعاً فِي هَدْنِهِ
82. وَارْتَعَتِ الشَّاهُ مَعاً وَالذَّيْبُ إِذْ وَضَعَتْ أَوْزَارَهَا الْحُرُوبُ

79. Domuz, ondan (Halifeden) başka sığınılacak bir yer kalmadığını anladı.
80. Bu yüzden imama bağlılığını ve pişmanlığını yazdı (belirtti).
81. (Böylece) Allah, fitne ateşini söndürdü ve insanlar barış içinde birlik oldular.
82. Ve kurt kuzuyla otladı, zira savaş sona ermişti.

Bu beyitler, III. Abdurrahman'ın hilafete gelmesinden önce Endülüs'ün içinde bulunduğu fitnenin, kargaşanın ve kavganın boyutunu anlatma ve Halifenin güçlü bir iktidarla sağladığı huzur ve sükûn ortamını göstermesi bakımından ilginçtir. Zira kurtla kuzunun birlikte otlaması, yaşaması, huzurun, refahın ve sükûnün bir ifadesidir.

Şair, H. 305 yılını yirmi iki beyitte ele almıştır. Her yılı anlatmaya o yıl yapılan bir seferi anlatmakla başlayan şair, şiirini şu beyitlerle sürdürmektedir:

95. وبعدها كانت غزاة خمس
96. لما طغى وجاوز الحدودا
97. ونابذ السلطان من شقائه
98. أغزى ايه القرشي القاندا
99. ثمّت شدّ أزره ببيدر
100. أحدها بالخيل والرجال
101. فنازل الحصن العظيم الشان
102. فلم يزل بدرّ بها محاصراً
103. والكلب في تهوّر قد انغمس
104. فافترق الأصحاب عن لوائه
إلى السوادي عقيد النحس
ونقض الميثاق والعهودا
ومن تعدّيه و سوء رائه
إذ صار عن قصد السبيل حاندا
فكان كالشفع لهذا الوتر
مشمراً ، وجدّ في القتال
بالرجل والرماة والفرسان
كذا على قتاله مباتراً
و ضيق الحلق عليه والنفس
وفتحوا الأبواب دون رائه

105. واقتحم العسكرُ في المدينة
وهو بها كهيئةِ الظعينةِ
106. مستسلماً للذُلِّ والصِغارِ
ومُلقياً يديه للإسارِ
107. فنزع الحاجبُ تاجَ ملكه
وقاده مُكثفاً لهلكه
108. وكان في آخر هذا العامِ
نكَبُ أبي العباسِ بالإسلامِ
109. غزا وكان أنجدَ الأنجادِ
وقائداً من أفحلِ القوادِ
110. فسار في غير رجالِ الحربِ
الضارِبينَ عند وقتِ الضربِ
111. مُحارباً في غير ما محاربِ
والحسَمُ الجمهورُ عند الحاجبِ
112. واجتمعتْ إليه أخلاطُ الكورِ
وغاب ذواتُ التحصيلِ عنه والنظرُ
113. حتى إذا أوغلَ في العدوِ
فكان بينا البُعدِ والـدنوِّ
114. أسلمه أهلُ القلوبِ القاسيةِ
وأقردوه للكلابِ العاويةِ
115. فاستشهدَ القائدُ في أبرارِ
قد وهبوا نفوسهم للباري
116. في غير تأخيرٍ ولا فرارِ
إلا شديدَ الضربِ للكفارِ

95. *Sonra (üç yüz) beşinci yılda sefer, Sevadın şer ittifakı oluşturmuş torunlarına karşı yapılmıştır.*
96. *Taşkınlık yapıp, haddi aşyp, anlaşmayı ve ahdini bozduğunda,*
97. *Merkezi otoriteye (sultana) karşı şiddet, husumet ve kötü düşüncesiyle savaş açtığında,*
98. *Doğru yoldan sapıp yanlışta düştüğü zaman, (Halife) komutan Kuraşî'yi onun üzerine gönderdi.*
99. *Ordusunu komutan Bedr ile güçlendirdi, (bu) teki çiftle(yerek) (güçlendir)mek gibiydi.*
100. *(Düşmanı) süvari ve piyadelerle çepeçevre kuşattı ve hızla savaşa girişti.*
101. *Hemen piyadeler, okçular ve süvariler savaşa tutuş-tular.*
102. *Bedr'in kuşatması devam ediyor, savaş ısrarla sürü-yordu,*
103. *Köpek (düşman komutanı), düşüncesizce, boğazı ve nefesi daralmış bir biçimde savaşa daldı.*

16 ▪ Urcuzeler ve İbn Abdirrahman'ın Tarihi Urcuzesi

104. Arkadaşları onun sancağının altından kaçtılar ve onun emrinin hilafına kapıları açtılar.
105. Ve o, deve üzerinde kadınların bindiği mahfedeyken ordu şehre saldırdı,
106. Aşağılanmış ve küçülmüş bir şekilde esareti kabul etmişken,
107. Hacıp, krallığın tacını çıkarıp aldı ve onu elleri bağlanarak ölüme gönderdi.
108. Ve bu yıl, Müslümanlar arasında Ebu'l-Abbas'ın felaketi zuhur etti.
109. Kahramanların en kahramanı, soyluların en soylusu komutan (Ebul'l-Abbas) savaşa katılmış,
110. Çarpışma anında savaşı bitirecek tarzda savaş tecrübesi olmayan kişilerle yola çıkmıştı.
111. Beraberindekiler sarayda (hacibin yanında) yer almış harbi bilmeyen, savaşçı olmayan askerlerdi.
112. Kentlerden gelen düzensiz kalabalıklar (bu birliğe) katılmıştı, bilgi ve sezgiyi yitirmiş halde.
113. Bu esnada düşman ne uzak ne yakın iken üzerine hızla saldırdılar.
114. Katı kalpli insanlar, onu ihmal ettiler ve köpekler gibi havlayarak onu yalnız bıraktılar.
115. Canlarını yaratan için veren bu salih insanlar arasında komutan şehid edildi.
116. Kaçmadan, savaş alanını terk etmeden, sadece düşmana şiddetli bir saldırı gerçekleştirmek isteyen.

Yıl 306:

117. ثم أقاد الله من أعدائه
 118. في مبدأ العام الذي من قابل
 119. فكان من رأي الإمام الماجد
 120. أن احتَمَى بالواحد القَهَّار
 121. فجمَعَ الأجنَادَ والحُشودَا
 122. وحشَرَ الأطرافَ والثُّغورَا
 123. حتى إذا ما وَفَتَ الجُنودُ
 124. قودَ بدرًا أمرَ تلكَ الطائفةُ
 125. فسارَ في كَتائبَ كالسَّيلِ
 126. حتى إذا حَلَّ على مُطَنِّيهِ
 127. ناصبِهِم حربًا لها شرار
 128. وجدَّ من بينهمُ القتالُ
 129. فحاربُوا يومَهُم وبأثوا
 130. فهم طَوالَ الليلِ كالطلّاحِ
 131. ثم مَضُوا في حَرَبِهِم أيامَا
 132. لمارأوا سحائبَ المَنِيِّ
 133. تُعَلِّغُ العُجمَ بأرضِ العُجمِ
 134. فأقبلَ العُلُجُ لَهُم مُغِيئَا
 135. بين يديه الرَّجُلُ والقوارسُ
 136. وكان يَرجو أن يُزيلَ العسْكَرَا
 137. فاعتاقَهُ بدرٌ بمن لَدِيهِ
 138. حتى التقت ميمنةً بميسرة
 139. ففاز حِزْبُ اللهِ بالعُجانِ
 140. ففُتِلوا قتلاً دَرِيعاً فاشيَا
 141. وانصَرَفَ الناسُ إلى القُليعهِ
 142. ثم التقى العُجانُ في الطَريقِ
 143. فاعقدا على انتهابِ العسْكَرِ
 144. وأقسما بالحبِّتِ والطاغوتِ
 145. فأقبلوا بأعظمِ الطغيانِ
- وأحكَمَ النصرَ لأوليائِهِ
 أزهقَ فيه الحقُّ نَفْسَ الباطلِ
 خَيْرَ مَوْلودٍ وخَيْرَ والدِ
 وفاضَ من غَيبِزَ على الكُفَرِ
 ونَفَرَ السَّيِّدَ والمَسودَا
 ورَفَضَ اللذاتِ والخُبورَا
 واجتَمَعَ الحُشَادُ والحُشودُ
 وكانت النفسُ عليه خائفةُ
 وعَسْكَرٍ مثل سَوادِ الليلِ
 وكان فيها أخبثُ البريةُ
 كأنما أضرمَ فيها النارُ
 وأخذت حَولَهُم الرجالُ
 وقد نَفَتَ نومَهُم الرماةُ
 جراحُهُم تُنغَلُ في الجوارحِ
 حتى بدا الموتُ لَهُم زُؤامَا
 ثمطرَهُم صَواعقُ البَلِيهِ
 وانحشَدوا من تحت كلِّ نَجْمِ
 يومَ الحَمَيسِ مُسرِعاً حَيثُما
 وحولَهُ الصُّلبانِ والأواقسِ
 عن جانبِ الحصنِ الذي قد دُمَرا
 مُستبصراً في زحفِهِ إِلَيْهِ
 واعتنَّت الأرواحُ عند الحَجْرِهِ
 وانهزمت بطانةُ الشيطانِ
 وأدبرَ العُلُجُ دَمِيماً خازيَا
 فصَبَّحوا العَدُوَّ يومَ الجُمعةِ
 البنلوني مع الجَلْقِي
 وأن يموتا قبلَ ذلكَ المحضَرِ
 لا يُهزَمَ ما دونَ لِقَاءِ المَوتِ
 قد جَلَّلوا الجبالَ بالفُرسانِ

146. حيَ تَدَاعَى النَّاسُ يَوْمَ السَّبْتِ
فَكَانَ وَقْتاً يَالَهُ مِنْ وَقْتِ
147. فَأَشْرَعَتْ بَيْنَهُمُ الرِّمَاحُ
وَقَدَّعَلَا التَّكْبِيرَ وَالصِّيَاحُ
148. وَفَارَقَتْ أَعْمَادُهَا السِّيَوفُ
وَفَغَرَّتْ أَفْوَاهُهَا الحُتُوفُ
149. وَانْغَمَسُوا فِي غَمْرَةِ القِتَالِ
وَالنَّقَاتِ الرِّجَالُ بِالرِّجَالِ
150. فِي مَوْقِفٍ زَاغَتْ بِهِ الأَبْصَارُ
وَقَصُرَتْ فِي طُولِهِ الأَعْمَارُ
151. وَهَبَّ أَهْلُ الصَّبْرِ وَالبَصَائِرِ
فَأَوْعَقُوا عَلَى العَدُوِّ الكَافِرِ
152. حَتَّى بَدَتْ هَزِيمَةُ البُشُكْنَسِ
كَأَنَّهُ مَتَضَيَّبٌ بِالْوَرَسِ
153. فَانْقَضَتِ العِقبَانُ وَالسَّلَاقَةُ
زَعَقُوا عَلَى مُقَدَّمِ الجَلَالِقَةِ
154. عِقبَانِ مَوْتٍ تَخْطِفُ الأَرْوَاحَا
وَتُشْبِعُ السِّيَوفَ وَالرَّمَاحَا
155. فَانْهَزَمَ الخَنْزِيرُ عِنْدَ ذَاكَ
وَانْكَشَفَتْ عَوْرَتَهُ هُنَاكَ
156. فَفُتِلُوا فِي بَطْنِ كُلِّ وَادِي
وَجَاءَتِ الرُّؤُوسُ فِي الأَعْوَادِ
157. وَقَدَّمَ القَائِدُ أَلْفَ رَاسٍ
مِنَ الجَلَالِيقِ ذَوِي العِمَاسِ
158. فَتَمَّ صُنْعُ اللّهِ لِلإِسْلَامِ
وَعَمَّتْ سُرُورُ ذَاكَ العَامِ
159. وَخَيْرُ مَا فِيهِ مِنَ السُّرُورِ
مَوْتِ ابْنِ حَقْصُونَ بِهَ الخَنْزِيرِ
160. فَاصِلِ الفَتْحِ بِفَتْحِ ثَانِي
وَالنَّصْرِ بِالنَّصْرِ مِنَ الرَّحْمَنِ
161. وَهَذِهِ العَزَاةُ تُدْعَى القَاضِيَةَ
وَقَدَّ أَتَتْهُمْ بَعْدَ ذَاكَ الدَّاهِيَةَ

117. Allah, düşmanlarından öcünü aldı ve dostlarına zafer bahşetti.
118. Yeni başlayan yılın başlangıcında, doğruluk kahramanın ruhunu doldurdu.
119. Çocukların ve babaların en iyisi çok şerefli imam için,
120. Bir ve Kahhar'ın müdafaasını yapmak ve kâfirlerden öcünü almak için,
121. Bu sebeple askerler ve ordular oluşturdu ve kabile reislerini ve tebaalarını ayrı ayrı topladı.
122. Sınır adamlarını bir araya getirdi ve zevk ve eğlencelerden uzaklaştırdı.
123. Ta ki, ordular tamamlanıp askere alan ve alınanlar toplanıncaya kadar.
124. Grubu yönetmek için Bedir'i atadı, çünkü dehşete düşmüştü.
125. Sel gibi kıtalarla ve gecenin karanlığı gibi askerle ilerledi.

126. İçinde yeryüzünün en kötülerinin saklandığı Mutniyye (Motunia) üzerine ininceye kadar,
127. Onlara karşı açık bir savaş yürüttü, bu savaşın kıvılcımlarından bir ateş başladı.
128. Piyadeler onları her yandan sararken, aralarındaki savaş çok şiddetliydi.
129. Bu sebeple bütün günü savaşarak geçirdiler, daha sonra uykularını gideren okçularla geceyi geçirdiler.
130. Bu sebeple uzun gece geçip giderken, onlar yaraları irinlenmiş yorgun kimseler gibiydiler.
131. Sonra onlara karşı savaşmaya devam ettiler, ölüm ansızın ve şiddetlice kendini ifşa edinceye kadar,
132. Üzerlerine felaket, yıldırım yağıdın kaderin bulutlarını gördüklerinde,
133. Hristiyanlar hızla yabancı toprak için saldırdıklarında, her yıldız altında yeniden toplandılar.
134. Perşembe günü dinsizler, son derece hızlı biçimde onların imdada yetiştiler.
135. Önlüklerinde piyadeler ve şövalyeler gidiyordu, onların etrafında ise haçlar ve çanlar,
136. Tahrip edilmiş kalenin kenarında ordunun çekilmesini umuyorlardı.
137. Bundan dolayı Bedr kendi adamlarıyla onlara doğru yürüyüşünde, onların kendisini izlemesini engelledi.
138. Ordunun sağ kanadı sol kanadıyla buluşuncaya ve soluklar nefes borusunda düğümleninceye kadar,
139. Bu sebeple Müslümanlar kâfirleri yendi ve şeytanın arkadaşları kaybettiler.
140. Böylelikle onlar hızla katledildi ve dağıtıldı, kâfirler rezil rüsva olmuş bir şekilde geri çekilirken.
141. Bu arada bizim insanlarımız Alcoleaya doğru yol çıkmıştı ve Cuma sabahı düşmanla karşılaştı.
142. İki kâfir grup da yolda bulunmuştu: Pamplonan ve Galicyalılar.
143. Bunlar Müslüman ordusunu yağmalamak veya öldürmek konusunda anlaşmaya vardılar.

20 ▪ Urcuzeler ve İbn Abdirrahman'ın Tarihi Urcuzesi

144. Ölümle karşılaşmadan yenilmek yok diye şeytana ve putlara yemin ettiler.
145. Süvarilerle dağları kuşatmış bir biçimde aralarında
146. İnsanlarımız Cumartesi günü toplanuncaya kadar, O ne gündü ama öyle!
147. Allahu ekber nidaları ve haykırışlar yükselirken mızraklar havada uçtu.
148. Kılıçlar kınlarından ayrıldı ve ölüm ağzını açtı.
149. Piyadeler piyadelerle karşılaştı ve bir arbede içinde birbirlerine girdiler.
150. Böyle bir yerde bakışlar birbirinden kaçtı ve ömürler çok kısaldı.
151. Kendilerine sabır ve dayanıklılık ve basiret verilmiş olanlar, büyük bir enerjıyla kâfir düşman üzerine taarruz etti.
152. Baskların yenilgisi ortaya çıkıncaya kadar sanki savaşların lekesiydi.
153. Çünkü kartallar ve tazılar yükseldi ve çığlık attı, Galiçyalıların liderini çağırmak için.
154. Ölümün kartalı ruhları kabzetti ve kılıçları ve mızrakları ölüme doyurdu.
155. Böylece domuzlar yenilgiye uğradılar ve onların kurları ortaya çıktı.
156. Dahası her nehir yatağında öldürüldüler ve başları kazıklar üzerinde taşındı.
157. Komutana zorluklar içinde yüzen Galiçyalıların başları verildi.
158. Bu yolla o yılın sevinci hepimizi sararken Allah'ın İslâm'a yardımı gerçekleşti.
159. Gerçi, çevresindeki pek çok domuzla birlikte İbn Hafsûn'un ölümü sevinçlerin en büyüğüydü.
160. Böylece Allahın yardımıyla ikinci bir fetih gerçekleşti.
161. Böylece bu savaş kendinden sonra huzuru sağladığı için "bitirici" diye adlandırıldı.

Yıl 307:

162. وبعدها كانت غزاهُ بَلَدَه
 163. وَبَدُوْهَا أَنْ الْإِمَامَ الْمُصْطَفَى
 164. لَمَا أَتَتْهُ مَيْتَةُ الْخُنْزَيْرِ
 165. كَاتِبَهُ أَوْلَادَهُ بِالطَّاعَةِ
 166. وَأَنْ يُقَرَّهُمْ عَلَى الْوَلَايَةِ
 167. فَاخْتَارَ ذَلِكَ الْإِمَامُ الْمُفْضِلُ
 168. ثُمَّ لَوَى الشَّيْطَانُ رَأْسَ جَعْفَرِ
 169. فَانْقَضَ الْعَهْدُ وَالْمِيثَاقَا
 170. وَضَمَّ أَهْلَ النُّكُثِ وَالْخِلَافِ
 171. فَاعْتَاقَهُ الْخَلِيفَةُ الْمُؤَيَّدِ
 172. مَنْ عَلَيْهِ مِنْ عِيُونَ اللَّهِ
 173. فَجَبَّدَ الْجُنُودَ وَالْكَتَائِبَا
 174. ثُمَّ غَزَا فِي أَكْثَرِ الْعَدِيدِ
 175. حَتَّى إِذَا مَرَّ بِحَصْنِ بَلَدِهِ
 176. يَمْنَعُهُمْ مِنْ انْتِشَارِ خَيْلِهِ
 177. ثُمَّ مَضَى يَسْتَنْزِلُ الْخُصُونَا
 178. حَتَّى أَتَاهُ بِأَشْرَ مِنْ بَلَدِهِ
 179. فَقَدِمَ الْخَيْلَ إِلَيْهَا مُسْرِعَا
 180. فَحَقَّهَا بِالْخَيْلِ وَالرُّمَاهِ
 181. فَاطَّلَعَ الرَّجُلُ عَلَى أَنْقَابِهَا
 182. فَأَذْنَعَتْ وَلَمْ تُكُنْ بِمُدْعِنَةٍ
 183. فَقَدِمَتْ كُقَارَهَا لِلسَّيْفِ
 184. وَذَلِكَ مِنْ يَمَنِ الْإِمَامِ الْمُرْتَضَى
 185. ثُمَّ انْتَحَى مِنْ فُورِهِ بُبْشَتْرَا
 186. وَحَطَّطَ النَّبَاتَ وَالزَّرُوعَا
 187. فَإِذَا رَأَى الْكَلْبَ الَّذِي رَأَاهُ
 188. أَلْقَى إِلَيْهِ بِالْيَدَيْنِ ضَارِعَا
 189. وَأَنْ يَكُونَ عَامِلًا فِي طَاعَتِهِ
 190. فَوَثَّقَ الْإِمَامُ مِنْ رَهَانِهِ
 191. وَقِيلَ الْإِمَامُ ذَلِكَ مِنْهُ
- وهي التي أودت بأهل الردة
 أصدق أهل الأرض عدلاً ووقفاً
 وأنه صار إلى السعير
 وبالدخول مدخل الجماعة
 على درور الخرج والجبابة
 ولم يزل من رأيه التفضل
 وصار منه نافخاً في المنخر
 واستعمل التشغيب والنفاقا
 من غير ما كافٍ وغير وافي
 وهو الذي يشقى به ويسعد
 حواظاً من كل أمر داھي
 وقود الفواد والمقائبا
 مستصحباً بالنصر والتأييد
 خلف فيه قائداً في عده
 وحارساً في يومه وليهم
 ويبعث الطلاع والعيونا
 يعدو برأس رأسها في صعدة
 واحتلها من يومه تسرعاً
 وجملته الحماة والكمأة
 واقتحم الجند على أبوابها
 واستسلمت كافرة لمؤمنة
 وقتلوا بالحق لا بالحيف
 وخير من بقي وخير من مضى
 فلم يدع بها قضيباً أخضراً
 وهتك الرباع والربوعا
 من عزمه في قطع مئتواه
 وسال أن يُنقى عليه وادعا
 على درور الخرج من جبابته
 كيلا يكون في عمی من شأنه
 فضلاً وإحساناً وسار عنه

162. Bundan sonra Belde'ye karşı vuku bulan savaş, ah-dinden dönenlere yöneltildi.
163. Başlangıcı, koruyucu ve yeryüzünde en güvenilir kişi olan seçilmiş Halife,
164. Domuzun öldüğü ve cehenneme gittiği haberini aldıktan sonra,
165. (İbn Hafsûn'un) çocukları Halifeye boyun eğmeyi ve Müslüman topluma katılmayı kabul ettiler.
166. Bunlar kendi bölgelerinde yönetim hakkını karşılığında vergi ödemeyi kabul ettiler.
167. Bu sebeple faziletli imam sürekli iyilik yapma görüşünü sürdürmeyi seçti.
168. Sonra şeytan Ca'fer'in aklını çeldi ve bu sebeple burnu büyüdü.
169. Böylece anlaşma ve ittifakı bozdu ve uyuşmazlığı ve ayrılmaları kullandı.
170. Sözlerinde durmayan, anlaşmayı bozan ve kanuna muhalefet eden kimseleri kucakladı.
171. Fakat zorluk içindekileri rahata kavuşturan Halife, Allah'ın yardımıyla onu engelledi,
172. O ki, herhangi bir bela gelme ihtimaline karşı onu takip eden adamları, Allahın koruyucu nazarı üzerinde olan birisidir.
173. Askerleri ve birlikleri topladı süvarileri ve komutanları atadı.
174. Bundan sonra, ordunun büyük bir kısmını kullanarak zaferin ve desteğin kendisinde kalması amacıyla savaştı.
175. O zamana kadar, Belde kalesine ulaştığında arkasında bir kumandanı temsilcisi olarak bıraktı bir miktar adamıyla birlikte,
176. Onlara süvarilerini gece gündüz savunma pozisyonunda kalmaları ve yerlerinden ayrılmalarını yasakla-

- arak,*
177. *Sonra ilerledi ve keşifçiler ve casuslar göndererek kaleye sızmaya çalıştı,*
 178. *Ta ki Belde'den bir haberci ona iyi haberler getirinceye dek, (haberci) elinde bir mızrağın üzerinde şefin başı olduğu halde koşuyordu.*
 179. *Bu sebeple atlıları hızla o yöne yolladı, tam da o gün kaleyi ele geçirdi.*
 180. *Sonra atlılar, okçular ve bütün savaşan cesur askerler kalenin etrafını kuşattılar.*
 181. *Piyadeler surlarda gedik açtı ve ordu oradan korkusuzca kaleye saldırdı.*
 182. *Böylece kale teslim alındı gerçi daha önce hiç teslim olmamıştı ve böylece kâfir bir topluluk yerini Müslüman bir topluluğa bıraktı.*
 183. *Kâfirler haksız yere değil hak ettikleri için kılıçla öldürülmeden önce.*
 184. *Kendisinden hoşnut olunan Halifeye biat edenler kalanların en hayırlısı ve vefat edenlerin en hayırlısı,*
 185. *Sonra öfkeyle Bobastro'ya yöneldi üzerinde yeşil bir dal bırakmadı.*
 186. *Bitkileri tahrip etti, tarım ürünleri ve tarım alanlarını tarumar etti,*
 187. *Köpek, Halifenin kararlı bir şekilde onları niyetlerinden vazgeçirmek istediğinin açıkça gördü.*
 188. *Alçakgönüllü bir şekilde teslim oldu ve onun izniyle belki bağışlanırım diye bağışlanma talep etti.*
 189. *Yine vergi ödemek şartıyla kendi toprağında hükümrân olmayı umarak,*
 190. *Böylelikle imam onu rehin alarak bağladı böylece bundan sonra ona karşı kör olmasın diye.*
 191. *İmam faziletiyle ve iyi şeyle yapma temayülüyle onun şartlarını kabul etti ve ondan ayrıldı.*

Yıl 308:

192. ثم غزا الإمام دارَ الحَرَبِ
 193. فحُشِدَتْ إليه أعلامُ الكُورِ
 194. إلى دُوي السديوان والرياتِ
 195. وكل من أخلص للرحمن
 196. وكل من طاع في الجهاد
 197. فكان حشداً ياله من حشدِ
 198. فتحسبُ الناسَ جراداً مُنتشرِ
 199. ثم مضى المُظفر المنصورُ
 200. أمامه جُند من الملائكة
 201. حتى إذا فوزَ في العدوِ
 202. وأنزل الجزيةَ والدواهي
 203. فزلزلت أقدامهم بالرُّعب
 204. واقتحموا الشُّعابَ والمكائناً
 205. فما بقي من جَنَبات دُورِ
 206. إلا وقد صَيرها هباءَ
 207. وزَعزعت كتائبَ السلطانِ
 208. فكان مِن أولِ حصنِ زَعزَعُوا
 209. مدينةَ معرُوفة بوَحْشَمَةَ
 210. ثم ارتقوا منها إلى حواضرِ
 211. ثم مضوا والعلاجِ يَحْتَذِيهِمْ
 212. حتى أتوا تَواً لوادي دِيّ
 213. لما التقوا بمجمعِ الجوزينِ
 214. من أهل أليون وبنبلونة
 215. تضافر الكُفرُ مع الإلحادِ
 216. فاضطربوا في سَفح طُودِ عاليِ
 217. فبادرت إليهم المُقَدِّمةُ
 218. وردُّها متصل برِدِّ
- فكان خطباً ياله من خَطْبِ
 ومَن له في النَّاسِ ذِكْرٌ وخطرِ
 وكُلُّ مَنْسوب إلى الشَّاماتِ
 بطاعةٍ في السرِّ والإعلانِ
 أو ضمه سَرَج على الجيادِ
 من كُـل حُرِّ عندنا وَعَبْدِ
 كما يقول رَبُّنا فيمن حُشِرِ
 على جَبِينِه الهُدَى والنُّورِ
 أخذة لربها وتاركه
 جَنَّبِه الرحمنُ كُـلَّ سَوِ
 على الذين أشركوا باللهِ
 واستنقروا من خوف نار الحَرَبِ
 وأسلموا الحُصونَ والمَدائنَا
 مِن بيعة لراهب أو دَيْرِ
 كالنَّار إذ وافقت الأبياءِ
 لكل ما فيها من البنيانِ
 ومَن له من العدو أوقَعُوا
 فغادروها فحمة مُسخمة
 فغادروها مثلَ أمس الدابرِ
 بجَيْشِه يَخشى وَيَقْتَرِيهِمْ
 ففيه عَقَى الرُّشْدُ سبُلَ الغيِّ
 واجتمعت كتائبُ العَجِينِ
 وأهل أرنيط وبرشلونة
 واجتمعوا من سائر البلادِ
 وصَاففوا تعبئة القَتالِ
 ساميةً في خيالها المُسومَه
 يُمدّه بحر عظيم المَدِّ

219. فانهزم العِجان في علاج
ولبسوا ثوباً من العجاج
220. كلاهما ينظر حيناً خلفه
فهو يرى في كلِّ وجهٍ حثفه
221. والبيض في إثرهم والسمرُ
والقثل ماض فيهم والأسرُ
222. فلم يكن للناس من بَراح
وجاءت الرؤوس في الرِّماح
223. فأمر الأميرُ بالتَّقويض
وأسرع العسكرُ في النَّهوض
224. فصادفوا الجُمهور لما هُزموا
وعاينوا فوآدهم نُخرموا
225. فدخلوا حديقهً للموت
إذ طمعوا في حصنها بالقوتِ
226. فيالها حديقهٌ ويالها
وافت بها نفوسهم آجالها
227. تحضنوا إذ عاينوا الأهوالا
لمعقلٍ كان لهم عقالا
228. وصخرة كانت عليهم صيلمًا
وانقلبوا منها إلى جهنما
229. تساقطوا يستطعمون الماءَ
فأخرجت أرواحهم ظمأَ
230. فكم لسيف الله من جزور
في مآذب الغربان والنسور
231. وكم به قتلى من القساوس
تتدب للصُّلبان والنواقس
232. ثم تئى عنائه الأميرُ
وحولاه التهليلُ والتكبيرُ
233. مُصمماً بحرب دار الحرب
فدأَمه كتائبٌ من عُرب
234. فداسها وسامها بالخسْفِ
والهتكِ والسفك لها والنسْفِ
235. فحرقوا ومزقوا الحصونا
وأسخنوا من أهلها العيونَا
236. فانتظر عن اليمين واليسار
فما ترى إلا لهيب النار
237. وأصبحت ديارهم بلاقعا
وقد شفى من العدو واشتقى
238. ونصر الإمامُ فيها المصطفى

192. Ardından Halife kâfir düşmanın yurduna sefer düzenledi, çok hem de ne çok önemli bir problem varken,
193. Şehirlerin önde gelenleri, toplumda önemli ve saygın bir makama sahip olanlar ve onun etrafında toplandı.
194. Yöneticilerin, komutanların ve bütün soylu kişilerin etrafında,
195. Gizli ve açık Rahman'a samimiyetle bağlı olanların,
196. Cihadı destekleyen (ısrar eden) veya eğer üstünde cihada katan kimse,

26 ▪ Urcuzeler ve İbn Abdirrahman'ın Tarihi Urcuzesi

197. *Birlik ne müthiş bir birlikti, hürlerden ve kölelerden oluşmuş.*
198. *İnsanları, Rabbimizin kıyamet günü kabirlerinden çıkarılanlar için dediği³⁰ gibi, etrafa ayılmış çekirge sürüsü sanırsın.*
199. *Sonra muzaffer ve mansur Halife ileri yürüdü, altında ışık ve mesaj,*
200. *Önünde meleklerden bir ordu, Rabbi için (can) alan ve bırakan.*
201. *O zamana kadar düşmanın arasına daldıklarında, Rahman onları her türlü zarardan korudu.*
202. *Ve Allah'a eş koşanlara cizye ve belalar indirdi.*
203. *Ayakları korkudan tir tir titredi ve savaşın ateşinin dehşetinden korkutuldular.*
204. *Gizli dağ geçitlerine ve sığınaklara saldırdılar, kaleleri ve şehirleri teslim ettiler,*
205. *Böylece ne bir kiliseye ne de manastıra bağlı keşiş kalmadı kırsal bölgede.*
206. *Ancak, kuru otlara uğrayan ateş gibi, onları kül, duman haline getirdiler.*
207. *Sultanın birlikleri, oradaki tüm binaları yerle bir ederken,*
208. *İlk kalelerden birini ki içinde aradıkları düşman bulunuyordu, yerle bir ettiler.*
209. *Vahşeme (Osma) diye bilinen bir şehri mangal kömürü parçası gibi geride bıraktılar.*
210. *Sonra oradan yukarı başka köylere gittiler, oralardan da, dünkü gibi, bir iz bırakmadan ayrıldılar.*
211. *Ardından kâfirler onları peşinden izlerken, korkarak izlerini sürerken ordusuyla hareket ettiler,*
212. *Sonunda doğrudan dürüstlüğün suç eğilimlerini yok ettiği Deyy vadisine vardılar.*
213. *Mecma'ul-Cevzeyn'e ulaşır, (Azdun ve Şance'den) küffarın birlikleri toplandıklarında,*

³⁰ Kamer, 54/7

214. *Alyon ve Pamplonalılar, Arnit ve Barselonalılar(ın da katıldığı birlikler toplandığında),*
215. *Küfür ilhad ile birbirine yardım etti, ülkenin diğer bölgelerinden gelip toplanarak.*
216. *Yüksek dağın eteğinde koşuşturdular, ardından savaş düzeni aldılar.*
217. *Akıncılarımız, atlarıyla yükseğe baskın yaparak, onların hemen peşinden takip etti.*
218. *Ve onun dalgasını diğer dalgalar izledi, büyük bir okyanusa ulaştıran.*
219. *İki küffar birliği toz duman elbisesi giyinerek yenilgiye uğradı.*
220. *Her ikisi de gerilerine ara sıra bakıyordu, herkesin yüzünde kendi ölümünü görerek.*
221. *Beyaz ve esmer kılıç, peşlerindedir, öldürürken, yakalarken saflarını delip geçerken.*
222. *İnsanların kaçışına imkân kalmadı ve başlar mızraklar üzerinde taşındı.*
223. *Çünkü Emir, düşmanı yok etmeyi emretti, ordu da hızla onlara karşı saldırıya geçti.*
224. *Kendi kalabalıkları, bozguna uğramış ve kendi komutanları yok edilmiş bir halle karşılaştılar.*
225. *Bu yüzden kalelerine girmeyi arzuladıklarında, bir ölüm bahçesine girmiş oldular.*
226. *Bahçe ama ne bahçe! Giriş hem de ne giriş! Ruhlarını ecellerine götüren,*
227. *Onlar korkuyu gördüklerinde, kaleye sığındılar, kendileri için sağlam bir bağ haline gelen.*
228. *Onların felaketi olan bir kaya parçası, orayı cehenneme çevirdi.*
229. *Su isteyerek birer birer yere yıkıldılar, ruhlarını susuz bir biçimde teslim ettiler.*
230. *Böylece niceleri Allahın kılıcıyla kargalara ve akbabalara yem oldular.*
231. *Taraftarlarını haç ve çanlar adına çağıran nice papaz*

28 ▪ Urcuzeler ve İbn Abdirrahman'ın Tarihi Urcuzesi

öldürüldü³¹.

232. Sonra Emir atını dörtnala sürdü, etrafındakiler tekbir ve tehlil getirirken.
233. Öndeki Arap süvarilerle düşman topraklarında savaşı sürdürmek için,
234. Böylece onu ayakaltında çiğnedi, onları heybetiyle alçaltıp, rezil ederek kan dökerek, tamamen yok ederek.
235. Üstelik kaleleri yakıp yıktılar, sakinlerine acı verdiler.
236. Şimdi sağa sola bak, ateşin alevlerinden başka bir şey göremezsin,
237. Ve yurtları viraneye döndü, biz tüten dumandan başka bir şey göremedik.
238. Bütün bunların ortasında seçilmiş İmama zafer nasip oldu, düşmandan alma istediği intikamı alarak.

Yıl 309:

لَسَمَا إِلَيْهَا جَيْشَهُ لَمْ يُنْهَشْ	239. وبعدها كانت غزاة طُرَشْ
وَكُلَّ صِلِ اسْوَدِ شُجَاعِ	240. وَأَحْدَقْتُ بِحِصْنِهَا الْأَقَاعِي
يَعْتَوِرُ الْقَوَادُ فِيهِ دَائِبَا	241. ثُمَّ بَنَى حِصْنًا عَلَيْهَا رَائِبَا
وَوَغَابَ عَنِ يَافُوخِهَا شَيْطَانُهَا	242. حَتَّى أَنْابَتْ عَنَوَةَ جِنَائِهَا
وَأَكْرَمَ الْأَحْيَاءِ وَالْأَمْوَاتِ	243. فَأَذَعَنْتُ لِسَيِّدِ السَّادَاتِ
وَأَخَيْرَ مَنْ يَحْكُمُ فِي بِلَادِهِ	244. خَلِيفَةَ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ
بَعْدَ قَوْلِ الْمَلِكِ الْمُؤَيَّدِ	245. وَكَانَ مَوْتُ بَدْرِ بْنِ أَحْمَدِ
وَأَخَيْرَ مَصْحُوبٍ وَأَخَيْرِ صَاحِبِ	246. وَاسْتَحْجَبَ الْإِمَامُ خَيْرَ حَاجِبِ

³¹ Daha önce de keşişlerin öldürüldüğünden, (205. Beyit) bahsetmişti. Oysa biliyoruz ki İslam savaş hukukunda din adamlarına ve mabetlere hiçbir surette dokunulmaz. O halde İbn 'Abdirabbih'in bu ifadelerini nasıl anlamalı veya "farklılıkların bir arada yaşamasına model" olarak gösterilen Endülüs'te böyle bir üslubu -din adamlarına karşı bu davranışı- değerlendireceğiz? Şahsen, keşiş, papaz, rahip gibi ifadeleri genel anlamda "Hristiyan" ve Müslümanlara karşı savaş açan "haçlı önderleri" olarak kabul etmek vakiya daha uygun görüldüğü düşüncesindeyiz. Yine Endülüs'te Müslümanların o topraklara ait olmadığı ve istilacı olarak algılanması, Müslümanların da Hristiyanlara karşı daha katı tutum takınmalarına sebep olduğu kanaatindeyiz.

247. مُوسَى الْأَعْرَبُ مِنْ بَنِي جُدَيْرٍ عَقِيدٌ كَلَّ رَأْفَةً وَخَيْرٌ

239. Bundan sonra Turraş'da (Toroks) bir savaş oldu ve Halife ordusuyla buraya doğru ara vermeden ilerledi.
240. Büyük karayılanlar ve engerekler kalelerinde kuşatıldı.
241. Sonra, tahkimat yaptı ve bunun içinde her komutan sırayla uğraştı.
242. Sonra o şeytanlar zorla teslim alınıp pişmanlık duyuncaya ve kendi şeytanları beyinlerini terk edinceye kadar.
243. Çünkü o, dirilerin ve ölülerin en asili olan efendilerin efendisine teslim oldu.
244. Allahın halifesi, onun kullarının yaşadığı toprağı en iyi yöneten,
245. Bedr b. Ahmed'in ölümü ilahi yardıma mazhar olanların dönüşünden sonra gerçekleşti.
246. Bu sebeple imam arkadaşların en iyisi ve en iyi hazineciyi atadı.
247. Musa, Benî Cudeyr'in en ünlüsü ve iyi ve merhametin gerçek dostu.

Yıl 310:

248. وبعدها غزاهُ عشرُ غزوةٍ بها افتتحُ منتلونُ عَنوَةَ
249. غزا الإمامُ في ذوي السلطانِ يَوْمَ أَهْلِ التُّكَيْتِ وَالطَّغْيَانِ
250. فاحتلَّ حصنَ منتلونِ قاطعاً أسبابَ مَنْ أصبحَ فيه خالِعاً
251. سارَ إليه وبنى عليه حتى أتاهُ مُلقياً يَدَيْهِ
252. ثم انتنى عنه إلى شؤنةٍ فعاصها سهلاً من الخزونةِ
253. وساقها بالأهل والولدانِ إلى لزومِ قبةِ الإيمانِ
254. ولم يدعِ صعباً ولا منيعاً إلا وقد أذلهم جميعاً
255. ثم انتنى بأطيبِ القُفولِ كما مضى بأحسنِ الفضولِ

248. Bundan sonra, kuvvetle Monteleon'un zapt edildiği onuncu yıl seferi gerçekleşti.
249. Halife, bozguncu ve sadakatini bozanlara karşı ordusuna komuta ederek ilerledi.
250. Monteleon kalesine, orada yaşayanların yardım yollarını keserek, saldırdı.
251. Üzerlerine yürüdü ve onlara yardım gelmeden önce etraflarında tahkimat yaptı.
252. Ardından orayı bırakarak Şezune'ye (Sidonia) yöneldi ve engebeli yeri düz bir ovaya çevirdi.
253. Oradaki yetişkin ve çocukları sadakatin çatısının altına sevk etti.
254. Geride ne bir zorluk ne de aşılamayan bir engel kaldı, ancak hepsi de boyun eğdiler.
255. Ve en güzel biçimde geri döndü ve tıpkı en lütuflukâr biçimde ayrıldığı gibi.

Yıl 311:

256. وبعدها غزاة إحدى عشره
257. غزا الإمام ينتحي ببشئرا
258. فاحتل من ببشئر ذراها
259. فخرّب العمران من ببشئر
260. فأدخل العدة والعديدا
261. ثم انتحي بعد حصون العجم
262. ما كان في سواحل البحور
263. وأدخل الطاعة في مكان
264. ثم رمى الثغر بخير قائد
265. به قما الله ذوي الإشراك
266. وانتاش من مهواتها طيلة
267. وطهر الثغر وما يليه
268. ثم انتنى بالفتح والنجاح
- كم نبّهت من نائم في سكرة
في عسكر أعظم بذاك عسكرا
وجال في شاطٍ وفي سواها
وأذعنت شاطٍ لرب العسكر
فيها ولم يترك بها عنيدا
فداسها بالقضم بعد الخضم
منها وفي الغابات والوعور
لم يذر قط طاعة السلطان
وذادهم عنه بخير قائد
وأنقذ الثغر من الهلاك
وقد جرت دماؤها مطولة
من شيعة الكفر ومن ذويه
قد غير الفساد بالصالح

256. On birinci yılın seferi, nice uyuyanı uyuşukluk halinden uyandırdı.
257. Halife ordusuyla-hem de ne müthiş ordu- Bobastro'ya sefer düzenledi.
258. Bobastro ovasını ele geçirdi, Şât (Jete) kalesini ve diğer kaleleri zaptederek.
259. Bobastro'daki binaları tahrip etti, öte yandan Şât kalesi ordu komutanına teslim oldu.
260. Oraya pek çok asker ve teçhizat soktu ve orada tek bir baş kaldıran, direnen kimse bırakmadı.
261. Ardından yolunu Arap olmayanların bulunduğu kalelere çevirdi, onları önce ön dişleriyle sonra da azı dişleriyle un ufak etti- ezdi.
262. Ki bu kaleler sahil bölgesinde, ormanlık alanlarda, sarp bölgelerde bulunmaktadır.
263. Böylece merkezi otoriteye hiç boyun eğmemiş yerlerde itaati sağladı.
264. Sonra kuzey sınırına en iyi komutanıyla hücum etti, oradan kâfirleri en iyi yöneticisiyle çıkarttı.
265. Onun aracılığıyla müşrik topluluğunu kontrol altına aldı ve sınır bölgesini yıkıcılardan kurtardı.
266. Ve Tutile'yi (Tudela) felaket çukuruna düşmekten kurtardı, öcü alınmamış kan dökülürken.
267. Ve sınır bölgesini ve civarını kâfir topluluğu ve peşinden gidenlerden temizledi.
268. Sonunda bozgunculuğu dürüstlüğe çevirerek, başarı ve zaferle geri döndü.

Yıl 312:

وكم بهما من حَسْرَةٍ وَعَيْرَةٍ	269. وبعدها غَزَاهُ تِنْتَيْ عَشْرَةَ
كَالْبَدْرِ مُحْفُوفاً بِهِ كَوَاكِبُهُ	270. غَزَا الْإِمَامُ حَوْلَهُ كَتَائِبُهُ
وَطَالَعُ السُّعْدِ عَلَى جَبِينِهِ	271. غَزَا وَسَيْفُ النَّصْرِ فِي يَمِينِهِ
مُوسَى الْأَعْرُ حَاجِبُ الْأَمِيرِ	272. وَصَاحِبُ الْعَسْكَرِ وَالتَّدْبِيرِ

273. فدمر الحصون من تدمير
 274. فاجتمعت عليه كل الأمة
 275. حتى إذا أوعب من حصونها
 276. مضى وسار في ظلال العسكر
 277. رجال تدمير ومن يليهم
 278. حتى إذا حل على تطيله
 279. وعظم ما لاقت من العدو
 280. فهم أن يديخ دار الحرب
 281. ثم استشار ذا النهى والحجر
 282. فكلهم أشار أن لا يذربا
 283. لأنه في عسكر قد انخرم
 284. وشنعوا أن وراء الفجج
 285. فقال لا بد من الدخول
 286. وأن أديخ أرض ببلوننة
 287. وكان رأيا لم يكن من صاحب
 288. فاستنصر الله وعبى ودخل
 289. لما مضى وجاوز الدروبا
 290. عبى له علج من الأعلاج
 291. فاستنصر الإمام رب الناس
 292. وعاد بالرعبة والدعاء
 293. فقدم القواد بالحشود
 294. فانهزم العلج وكانت محمة
 295. فقتلوا مقاتلة الفناء
 296. ثم أمال نحو ببلوننة
 297. حتى إذا جاسوا خلال دورها
 298. بكت على ما فاتها النواظر
 299. لفقد من قتل من رجالها
 300. فكم بها وحولها من أغلف
 301. وكم بها حقر من كنائس
 302. ييكي لها الناقوس والصليب
 303. وانصرف الإمام بالنجاح
- واستنزل الوحش من الصخور
 وبايعته أمراء الفتنة
 وجمل الحق على متونها
 تحت لواء الأسد الغضنفر
 من كل صنف يعتزى إليهم
 بكت على دماها المطلولة
 والحرب في الأرواح والغدو
 وأن تكون رداه في الدرب
 من صخبه ومن رجال الثغر
 ولا يجوز الجبل المؤشبا
 بنذب كل العرفاء والحشم
 خمسين ألفا من رجال العلج
 وما إلى حاشاه من سبيل
 وساحة المدينة الملعونة
 ساعده عليه غير الحاجب
 فكان فتحاً لم يكن له مثل
 وادرع الهيجاء والخروبيا
 كتائباً غطت على الفجاج
 ثم استعان بالندى والباس
 واستنزل النصر من السماء
 وأتبع المدود بالمدود
 جاوز فيها الساقة المقدمة
 فارتوت البيض من الدماء
 واقتحم العسكر في المدينة
 وأسرع الخراب في معورها
 إذ جعلت تذكها الحوافر
 ودل من أيتم من أطفالها
 تهمل عليه الدمع عين الأسقف
 بدلت الأذان بالنوايس
 كلاهما فرض له النقيب
 والنصر والتأييد والفلاح

304. ثم تَتَى الراياتِ في طريقه
إلى بَنِي ذِي النونِ من تُوْفِيقِه
305. فأصبحُوا من بَسْطهم في قَبْض
قد أَلصقتِ خدودَهُم بالأرضِ
306. حتَّى بَدَوْا إليه بالبرهانِ
من أكبرِ الأبياءِ والولدانِ
307. فالحمدُ لله على تَأْيِيدِه
حمداً كَثِيراً وعلى تَسْديدِه

269. Daha sonra on ikinci yıl seferi oldu, bu sefer esnasında, nice talihsizlik ve ibret dolu olaylar meydana geldi.
270. Halife, yıldızlarla çevrilmiş dolunay gibi, etrafında birlikleri ile sefere çıktı.
271. Sağında zaferin kılıcı, önünde doğan şans yıldızıyla yola çıktı.
272. Emir'in hacibi ve ordunun komutanı saygın Musa ile beraber,
273. Tudmir'in kalelerini yıktı ve sarp tepelerdeki vahşi hayvanları indirdi.
274. Ta ki tüm topluluk ona itaat etti ve baş kaldıranların liderleri de bağlılığını belirtti.
275. Nihayet hepsini kalelerinden topladı ve hakikati tarihe zarif biçimde kaydetti.
276. Büyük aslanın sancağı altındaki askerlerin gölgesinde yola çıkıp ilerlediler,
277. Tudmir'in adamları ve her kesimden onların akrabaları,
278. Sonunda Tutile'ye vardıklarında, ağladılar, intikamı alınmamış kanları,
279. Düşman ve savaştan akşam sabah çektikleri o büyük acılar için.
280. Böylece küffarın yurdunu ele geçirmesi ve dağ geçitlerinden asker destek ve yardım alması üzmüştür.
281. Sonra (Halife), arkadaşlarıyla ve sınır bölgesinin ileri gelenleriyle bu engel ile ilgili istişare etti.
282. Hepsi de, ağaçlarla çevrilmiş dağlık bölgede savaşmayı da oradan geçmeyi de istemediklerini bildirdiler.

34 ▪ Urcuzeler ve İbn Abdirrahman'ın Tarihi Urcuzesi

283. Çünkü komutanlarını ve askerlerini yitirmesi nedeniyle zayıf düşmüş yıpranmış bir ordusu vardı.
284. Geçidin arkasında elli bin kişilik küffar ordusunun yerleştiği söylentisini yaydılar.
285. (Halife), oradan geçmelerinin gereğini, başka bir yolun olmadığını,
286. Pamplona topraklarına ve lanetli kente girerek ele geçirmesi gerektiğini açıkladı.
287. Bu Halifenin yardımcısı dışında hiçbir arkadaşının desteklemediği bir görüş idi.
288. Allah'a sığındı ve askerini savaş düzenine soktu ve eşi benzeri görülmemiş bir fetihle oraya girdi.
289. Bir kez yola çıktığında ve savaşın zirhını giyerek dağ geçitlerinden geçerken,
290. Kâfirin biri süvari birliklerini ona saldırmak için savaş düzenine soktu ve onları bir vadiye sevk etti.
291. Buna bağlı olarak Halife insanların Rabbinden yardım diledi ve destek istedi.
292. Daha sonra gökten yardım inmesi için dua ve niyaza sığındı.
293. Daha sonra komutanlarını, yardımcılarıyla beraber, birliklerin başına sevk etti.
294. Bu şekilde kâfirler, geri birliklerin öncü birlikleri bir katliama uğratmasıyla bozguna uğratıldılar.
295. Beyaz (kılıçları) kanla sulanacak ve onları yok edecek şekilde bir katliama uğradılar.
296. Daha sonra Halife, Pamplona'ya yöneldi ve ordu şehre gözü kapalı saldırdı.
297. O zamana kadar evlerinin en mahrem yerlerini didik didik araştırdılar ve binalarının yıkımı hızlandı.
298. Görenler ayaklarını yere vurarak olanlara ağladı,
299. Kendi adamlarının katledilmesine ve çocuklarından yetim kalanların sefaletine,
300. Papazların gözleri onlar için yaş dökerken sünnetsizlerden niceleri yerlerde serilmişler.
301. Çan seslerinin yerini ezan sesleri alırken nice kiliseler

tahkir edildi.

302. *Haç ve çan için Pamplona'ya ağlamak (son) görevle-
riydi.*
303. *Halife başarı, zafer, destek ve kurtuluş elde ederek
oradan ayrıldı.*
304. *Halife başarısından sonra yolu Beni Zinnûn'a yöneldi.*
305. *Rahatlık döneminden sonra sıkıntılı bir döneme girdi-
ler ve burunları sürtüldü,*
306. *En büyüğünden en küçüğüne bunu ispat edecek ka-
dar,*
307. *Böylece, ona yardım ettiği ve onu doğru yola ilettiği
için Allah'a şükürler olsun.*

Yıl 313:

308. *ثم غزا بيمينه أشونا*
309. *وحققها بالخيل والرجال*
310. *حتى إذا ما عاينوا الهلاكاً*
311. *وأسلموا حصنهم المنيعاً*
312. *وقبلهم في هذا الغزاة*
313. *وأحكم الإمام في تدبيره*
314. *ومن سواهم من ذوي العشيرة*
315. *إذ حيسوا مراقباً عليهم*
316. *من البنين والعيال والحشم*
317. *فهيبطوا من أجمع البلدان*
318. *فكان في آخر هذا العام*
319. *مشاهد من أعظم المشاهد*
320. *لما غزا إلى بني ذي النون*
321. *إذ جاوزوا في الظلم والطغيان*
322. *وحاولوا الدخول في الأذية*
323. *فعاقهم عن كل ما رجوه*
324. *وضبطه الحصن العظيم الشأن*
325. *ثم مضى الليث إليهم زحفاً*
- وأشادوا حولها حصونا
وقاتلواهم أبلغ القتال
تبادروا بالطوع حينذاك
وسمحو بخروجهم خضوعاً
قد هدمت معاقل العصاة
على بني هابل في مسيره
وأمرأ الفئنة المغيرة
حتى أتوا بكل ما لديهم
وكل من لاذ بهم من الخدم
وأسكنوا مدينة السلطان
بعد خضوع الكفر للإسلام
على يدي عبد الحميد القائد
فكان فتحاً لم يكن بالدون
بقتلهم لعامل السلطان
حتى غزاهم أنجد البرية
بنقضه كل الذي بنوه
أشنين بالرجل والفرسان
يختطف الأرواح منهم خطفاً

وَأَسْلَمُوا صِرْتُوهُمْ مُحَمَّدًا	326. فانهزموا هزيمة لن تُرْفدا
مُغْرَبٌ فِي مَأْتَمِ الْغُرْبَانِ	327. وَغَيْرَةٌ مِنْ أَوْجِهِ الْفُرْسَانِ
مَنْ بَعْدَ مَا مُزِقَ بِالنِّيَازِكِ	328. مُقَطَّعِ الْأَوْصَالِ بِالسَّنَابِكِ
وَبَدَّلَهُمْ وَدَائِعًا مِنْ رَهْنِ	329. ثُمَّ لَجُوا إِلَى طِلَابِ الْأَمَنِ
وَأَنْفَضُوا رُؤُوسَهُمْ وَأَذَعَنُوا	330. فَفَبَضَّتْ رَهَائِهِمْ وَأَمَّنُوا
وَالنَّصْرَ فِي ذِي الْعَرْشِ وَالتَّسْيِيدِ	331. ثُمَّ مَضَى الْقَائِدُ بِالتَّأْيِيدِ
وَالْحَرْبُ بِالتَّيْدِيرِ وَالْإِدَارَةَ	332. حَتَّى آتَى حِصْنَ بَنِي عِمَارَةَ
وَأَمَّنَ النَّاسَ جَمِيعًا جَانِبَهُ	333. فَأَفْتَتَحَ الْحِصْنَ وَخَلَّى صَاحِبَهُ

308. Sonra etrafında surlar inşa ettikleri Aşûna'ya uğruyla sefer düzenlediler.
309. Atlı ve yayalarla etrafını sarıp, onlarla kahramanca savaştılar.
310. Yok olacaklarını anladıklarında hemen boyun eğdiler
311. Erişilmez kalelerini teslim edip, vergilerini gönülden verdiler.
312. Bu savaşla asilerin sığınağı yok edildi.
313. Halife Benî Hâbil üzerine yürümekle önleminde isabetli davrandı.
314. Sadece Benî Hâbil'e değil, onların dışındaki yaygın fitnenin önderlerine de savaş açmakla,
315. —316. Kendilerini savaşa adayıp evlatlarını, ailelerini, arkadaşlarını ve onlara sığınan bütün hizmetçilerini, ellerindeki her şeyi alana kadar,
317. Ülkenin her yerinden gelip, Sultanın kentine yerleştiler.
318. Bu yılın sonunda, küfrün İslâm'a boyun eğmesinden sonra,
319. Komutan Abdülhamid'in idaresinde savaşların en amansızını gerçekleştirdi.
320. Benî Zinnûn'a sefer düzenlediğinde, küçümsenemeyecek bir fetih gerçekleştirdi.
321. Sultanın memurlarını öldürmekle, zulüm ve azgınlıkta haddi aşmışlardı.

322. En hayırlı insan onlara savaş açana kadar zarar veriyorlardı,
323. İnşa ettikleri şeyi yıkarak, istedikleri her şeyden mahrum etti.
324. Atlı ve yayalarla büyük kale San Esteban'ı ele geçirdi.
325. Sonra (Abdulhamid'in) ardından onların canlarını alan bir aslan geldi.
326. Sonunda karşı koyamadan tam bir bozguna uğradılar ve kardeşi Muhammed'e teslim oldular.
327. Bunun dışında en iyi atlıları da teslim oldular.
328. Eklemleri kılıçlarla kesilmiş, vücutları mızraklarla parçalanmıştı.
329. Sonra biraz rehinelere bırakıp, aman dilediler.
330. Rehinelere alındı ve onlara eman verildi. Başlarını eğip itaat ettiler.
331. Komutan, Allah'ın yardımıyla (galibiyetini) ebedileştirmek için devam etti.
332. Sonra Benî İmare kalesine yöneldi, orduyu iyi idare ederek, planlı bir şekilde savaştı.
333. Kaleyi fethederek sahibini serbest bıraktı, insanlara kendi yanında aman verdi.

Yıl 314:

334. لَمْ يَعْزُ فِيهَا وَعَزَتْ فَوَادُهُ
335. فَكُلُّهُمْ أَبْلَى وَأَعْتَى وَكَنَفَى
336. ثُمَّ تَلَاهُمْ بَعْدُ لَيْثُ الْغَيْلِ
337. هُوَ الَّذِي قَامَ مَقَامَ الضَّيْعَمِ
338. بِرَأْسِ جَالُوتِ النَّفَاقِ وَالْحَسَدِ
339. فَهَآكُهُ مَعَ صَاحِبِهِ فِي عِدَّةٍ
340. قَدْ اِمْتَطَى مَطِيَّةً لَا تَبْرَحُ
341. مَطِيَّةً إِنْ يَعْرِهَا انْكَسَارُ
342. كَأَنَّهُ مِنْ فَوْقِهَا أَسْوَارُ
- وَأَعْتَوْرَتْ بِيْشْتَرَا أَجْنَادُهُ
- وَكُلُّهُمْ شَقَى الصُّدُورَ وَاشْتَقَى
- عَبْدُ الْحَمِيدِ مِنْ بَنِي بَسِيلِ
- وَجَاءَ فِي غَزَاتِهِ بِالصَّيْلِ
- مَنْ جُمِعَ الْخَنْزِيرُ فِيهِ وَالْأَسَدُ
- مُصَلِّينَ عِنْدَ بَابِ السَّدَّةِ
- صَائِمَةً قَائِمَةً لَا تَرْمَحُ
- يُطِيبُهَا النَّحَارُ لَا الْبَيْتِطَارُ
- عِينَاهُ فِي كِلْتَابَيْهِمَا مَسَامِرُ

على غيري ذي جراح	343. مباشرراً للشمس والرياح
قول مُجِبُّ ناصح شَفِيق:	344. يقول للخاطر بالطريق
ومَن عصى خليفة الرحمن	345. هذا مقامُ خادم الشيطان
أصدقَ منه في الذي لا يصدقُ	346. فما رأينا واعظاً لا يَطِيقُ
يُمُتْ إذا شاء بمثل دائه	347. فقلْ لمنْ غُرَّ بسوء رائه
قد ارتقى في مثل ذاك الحالق	348. كم مارق مضى وكم مُنافق
ورأسه في جذعه مُرْكَبُ	349. وعادَ وهو في العصا مُصَلَّبُ
بحال مَنْ تطلبه الخلائفُ	350. فكيفَ لا يَعتَبِرُ المخالفُ
معتبراً لمن يرى ويسمعُ؟	351. أم تراه في هوان يَرتَعُ

334. Savaş alanında kendisi yerine komutanları savaştı, askerleri Bobastro'yu ele geçirdiler.
335. Hepsi savaşta cesaret gösterdi, yardım etti, hoşnutluk verdi, hepsi de gönüllere huzur verip kendileri huzur buldu.
336. Benî Besil'den ormanların aslanı gibi güçlü Abdülhamid kendi rotasında ilerledi.
337. —338. O, aslanların ve domuzların bulunduğu yerde kalan fitne ve nifakın başı Calut'un başını aldı.
339. Arkadaşlarıyla birlikte kale kapısında onları toplu halde asarak şaşırttı.
340. Bineğinin üstünde kendinden emin, ayakta dimdik bir şekilde durdu.
341. (Ki o) Başına bir geldiğinde baytarın değil, kasabın tedavi ettiği bir binek.
342. Sanki o bineğin üzerinde kale gibi, gözlerinde çivi var gibi,
343. Savaş atının sırtında inat ve dik başlı olmayanlara güneşi ve rüzgârları götürmüş gibi,
344. Seven, nasihat eden ve şefkatli bir dost gibi duyguya şöyle sesleniyordu:
345. İşte burası şeytana hizmet ve halifeye isyan edenin yeridir,
346. Konuşmadan, inanmadığı bir hakikati en doğru bir

biçimde anlatan bir vaiz görmedik:

347. *Kötü niyet taşıyan kişiye, böyle bir hastalığı isteyene, öleceğini söyle,*
348. *Nice dinden dönen göçtü gitti, nice münafık böyle bir musibete uğradı;*
349. *Çarmıha gerilmiş ve başı da üzerine takılmış bir şekilde,*
350. *Nasıl olur da Halifeye karşı çıkanlar, halifelerin istedikleri durumdan ibret almazlar!*
351. *Bu düşkün alçaklık içindekilerin durumunun, görevilen ve duyanlar için bir ibret olduğunu görmez misin?*

Yıl 315:

352. *فيها غزا معتزماً ببشتر* فَجَالَ فِي سَاحَتِهَا وَدَمَّرَا
353. *ثم غزا طليجيرة اليها* وَهِيَ الشَّجَى مِنْ بَيْنِ أَخْدَيْهَا
354. *وامتدّها بابن السليم راتباً* مَشَمَّرَا عَنْ سَاقِهِ مُحَارِبَا
355. *حتى رأى حفص سبيل رشده* بَعْدَ بُلُوغِ غَايَةِ مَنْ جُهْدِهِ
356. *فدان للإمام قصداً خاضعاً* وَأَسْلَمَ الْحِصْنَ إِلَيْهِ طَائِعَا

352. *O yıl (315 yılında) azimle Babostra'ya sefer düzenledi ve topraklarında dolaşp oraları tahrip etti.*
353. *Sonra iki hilekâr arasında bir engel olan Talcira'ya sefer düzenledi.*
354. *Elbisesini toplayıp sıkı savaşarak İbn Selim'in hücumlarına karşılık verdi.*
355. *Bütün gücünü sarf ettikten sonra İbn Haf'sın doğru yolu anlayınca,*
356. *İmam'a tevazu ile boyun eğmeyi kabul etti, itaat ederek kaleyi teslim etti.*

Yıl 316:

357. *لم يغز فيها وانتحى ببشتر* فَرَمَّهَا بِمَا رَأَى وَدَبَّرَا
358. *واحتلّها بالعز والتمكين* وَمَحَوْا آثَارَ بَنِي حَفْصُونَ

وَطَهَّرَ الْقُبُورَ مِنْ أَجْسَادِهِمْ	359. وعاضها الإصلاح من فسادهم
مِنْ كُلِّ مُرْتَدٍّ عَظِيمِ الْكُفْرِ	360. حتى خلا ملخوود كل قبر
عَدُوَّةَ اللَّهِ وَالسُّلْطَانَ	361. عصابة من شيعه الشيطان
وَأَصْلَيْتُ أُرْوَاهِمَ جَهَنَّمَ	362. فخرمت أجسادها تخرمتا
عَبْدَ الْحَمِيدِ وَهُوَ كَالضَّرْغَامِ	363. ووجه الإمام في ذا العام
فِي جَبَلِي شَذُونَةٍ تَمْتَعَا	364. إلى ابن داود الذي تقلعا
كَطَائِرِ أَدْنِ بِالسَّقُوطِ	365. فحطه منها إلى البسيط
إِلَى وَفِي الْعَهْدِ وَالذَّمَامِ	366. ثم أتى به إلى الإمام

357. Bu yıl savaş yapmadı, ama onarıp yönetmek için Babostra'ya çekildi.
358. İbn Hafsun'un izlerini silerek orayı güç, şan ve şerefle donattı.
359. Kabirleri onların cesetlerinden arındırarak, onların bozgunlarını düzelterek,
360. Her bir kabirdeki lahdin, dinden çıkmış büyük kâfirlerden kurtuluşuna kadar,
361. Onların hepsi şeytanın tarafında, Allah'a ve Sultan'a düşmandı.
362. Böylece onların bedenleri şiddetle ortadan kaldırıldı, ruhları da cehennemde kavruldu.
363. —364. İmam bu yıl aslan gibi Abdulhamid'i Sidonia (Şezune)'nin iki dağı arasında tahkim yapmış İbn Davud'un üzerine gönderdi.
365. Abdülhamid onu, yere düşen bir kuş gibi oradan indirdi,
366. Sonra onu, müslüman ve gayr-ı müslim'in sadakat gösterdiği imama götürdü.

Yıl 317:

غَزَا بَطْلَيْوَسَ وَمَا يَلِيهَا	367. وبعد سبع عشرة وفيها
وَيُنْتَحِيهَا بِسَيْفِ الْحَتَفِ	368. فلم يزل يسومها بالخسف
مُحَاصِرًا ثُمَّ بَنَى عَلَيْهَا	369. حتى إذا ما ضم جانييها

مُثَابِرًا فِي حَرْبِهِ مُوَظِّبًا	370. خَلَّى ابْنَ إِسْحَاقَ عَلَيْهَا رَاتِبًا
وَيَبْتَلِيهَا بِوَيْبِلِ الْحَرْبِ	371. وَمَرَّ يَسْتَقْصَى حُصُونَ الْغَرْبِ
وافتتحت أكتشوتيه وباجه	372. حتى قضى منهن كل حاجة
وحسمه الأذواء من أعدائه	373. وبعد فتح الغرب واستقصائه
وغرها اللجاج من مرأفها	374. لجت بطليوس على نفاقها
وشامت الرماح والسيوفا	375. حتى إذا شافهت الحتوفا
وجاءه بالعهد والأمان	376. دعا ابن مروان إلى السلطان
وساكناً في قبة الإسلام	377. فصار في توسعة الإمام

367. Sonra (üç yüz) on yedi senesinde Badajoz (Batalyevs)'a ve onun etrafındaki bölgeye sefer düzenledi.
368. Onlar küçük düşmekten ve ölüm saçan kılıçlardan kurtulamadılar,
369. Orayı iki taraftan kuşatarak ele geçirdi ve oraya istihkâm kurdu.
370. İbn İshak'ı oraya sürekli olarak bırakıp, sebatla savaşına devam etti.
371. Algarve (el-Garb) kalelerini kuşatıp şiddetli savaşlarla onları istila etti.
372. Orada planladığı her şeyi gerçekleştirdince Ocsonaba (Akşuna) ve beja (Bâce) fethedildi.
373. Algarveye fethedip, sınırlarından düşman illetini keşip atınca,
374. Badajoz (Batalyevs), isyankârlıkta inat edip direndi. Ancak inat edip direnenler onu yandı.
375. Helak olmaya yüz tutunca, mızrak ve kılıçlarını kınlarına koydular.
376. İbn Mervan Sultandan aman diledi, o da ona söz ve güvence verdi.
377. Sultanın hükmünü kabul edip, İslâm kubbesi altına girdi.

Yıl 318:

378. فيها غزا بعزمه طليطلة وامتنعوا بمعقل لا مثل له
379. حتى بنى جرنكشا بجانبها حصناً منيعاً كافلاً بحرْبها
380. وشدها بابن سليم قائداً مُجالداً لأهلها مُجاهداً
381. فجاسها في طول ذاك العام بالخسف والنسف وضرب الهام

378. Bu sene (318 yılında) liderlerinin eşsiz müstahkem bir kaleye sığındıkları Toledo (Tulaytula)'ya sefer düzenledi.
379. Toledo'nun yanındaki Chalencas'a yapacağı savaşta ona denk ve korunaklı bir kale tahkim etti.
380. Toledolularla savaşmak için oraya İbn Selim'i komutan olarak bıraktı.
381. Yıl boyu (düşmanları) rüsva ederek, yıkarak ve başlarını keserek dolaştı.

Yıl 319:

382. ثم أتى ردفاً له دري في عسكر قضاؤه مقضي
383. فحاصروها عام تسع عشرة بكل محبوك القوى ذي مره
384. ثم أتاهم بعد بالرجال فقالتوهم أبلغ القتال

382. Sonra onun ardından istediklerini yapan bir ordunun başına Durri geldi.
383. Böylece güçlü ve cesur savaşçılarla (üç yüz) ondokuz yılında orayı kuşatma altında tutmaya devam ettiler.
384. Sonra piyadelerle onların üzerine saldırdılar ve çetin bir şekilde savaştilar.

Yıl 320:

385. حتى إذا ما سلفت شهور من عام عشرين لها ثبور
386. ألفت يديها للإمام طائعه واستسلمت قسراً إليه باخعه
387. فأذعنت وقبلها لم تدعن ولم تُقدمن نفسها وتمكن

388. ولم تَدِنْ لِرَبِّهَا بِدِينِ
 389. ومُبْتَدِي عَشْرِينَ مَاتَ الْحَاجِبُ
 390. وَبَرَزَ الْإِمَامُ بِالتَّأْيِيدِ
 391. صَمْدًا إِلَى الْمَدِينَةِ الْعَيْنَةِ
 392. مَدِينَةِ الشَّقَاقِ وَالنَّفَاقِ
 393. حَتَّى إِذَا مَا كَانَ مِنْهَا بِالْأَمَمِ
 394. أَتَاهُ وَالْيَهَا وَأَشْيَاخُ الْبَلَدِ
 395. فَوَافَقُوا الرَّحْبَ مِنَ الْإِمَامِ
 396. وَوَجَّهَ الْإِمَامُ فِي الظَّهِيرَةِ
 397. جَرِيدَةً فِي وَعْرَهَا وَسَهْلَهَا
 398. وَلَمْ يَكُنْ لِلْقَوْمِ مِنْ دِفَاعِ
 399. وَقَوْضِ الْإِمَامِ عِنْدَ ذَلِكَ
 400. حَتَّى إِذَا مَا حَلَّ فِي الْمَدِينَةِ
 401. أَقَمَعَهَا بِالْخَيْلِ وَالرِّجَالِ
 402. وَكَانَ مِنْ أَوَّلِ شَيْئِ نَظَرَا
 403. تَهَدَّمُ لِبَابِهَا وَالسُّورِ
 404. حَتَّى إِذَا صَيَّرَهَا بَرَاخَا
 405. أَقَرَّ بِالتَّشْيِيدِ وَالتَّاسِيسِ
 406. حَتَّى اسْتَوَى فِيهَا بِنَاءَ مُحْكَمِ
 407. فَعَبَّدَ ذَلِكَ أَسْلَمَتْ وَاسْتَسْلَمَتْ
- سَبْعًا وَسَبْعِينَ مِنَ السَّنِينَ
 مُوسَى الَّذِي كَانَ الشَّهَابَ الثَّاقِبَ
 فِي عُدَّةٍ مِنْهُ وَفِي عَدِيدِ
 أَتَعَسَّهَا الرَّحْمَنُ مِنَ مَدِينَةِ
 وَمُؤَنَلِ الْفُسَّاقِ وَالْمُرَّاقِ
 وَقَدْ ذَكَرَ حَرُّ الْهَجِيرِ وَاسْتَحْدَمَ
 مَسْتَسْلِمِينَ لِلْإِمَامِ الْمُعْتَمَدِ
 وَأَنْزَلُوا فِي الْبَرِّ وَالْإِكْرَامِ
 خَيْلًا لِكِي تَدْخُلَ فِي الْجَزِيرَةِ
 وَذَلِكَ حِينَ غَفَلَةَ مِنْ أَهْلِهَا
 بِخَيْلِ دُرِّيٍّ وَلَا امْتِنَاعِ
 وَقَلْبُهُ صَبُّ بِمَا هُنَاكَ
 وَأَهْلُهَا ذَلِيلَةٌ مَهِينَةٌ
 مِنْ غَيْرِ مَاحِرِبٍ وَلَا قِتَالِ
 فِيهِ وَمَا رَوَى لَهُ وَدَبَّرَا
 وَكَانَ ذَلِكَ أَحْسَنَ التَّدْبِيرِ
 وَعَايَنُوا حَرِيمَهَا مُبَاحَا
 فِي الْجَبَلِ النَّامِيِّ إِلَى عَمْرُوسِ
 فَحَاطَهُ عَامِلُهُ وَالْحَشْمُ
 مَدِينَةَ الدِّمَاءِ بَعْدَ مَا عَاتَتْ

385. (üç yüz) yirmi yılında birkaç ay yıkımla geçti.

386. Toledo, istemediği halde boyun eğilerek ve ezilerek Halifeye teslim oldu,

387. Daha önce hiç boyun eğmemesine, teslim olmamasına ve ele geçirilememesine rağmen (böylece) boyun eğdi.

388. Yetmiş yedi yıl boyunca efendisinin emirlerine boyun eğmemiştir.

389. Üç yüz yirmi yılının başlarında, keskin bakışlı savaşçı hacip Musa, öldü.

390. Fakat Halife, kendine çok bağlı ve hazırlanmış asker-

lerle orayı destekledi.

391. Lanetli şehre yönelerek Rahman bu şehri (Toledo) helak etsin.
392. Ayrılıkçılık ve bozgunculuğun kentine, azgınlığın ve sapıkların merkezine,
393. Halkının ayrılış ateşi yanıp körüklendiğinde (oradan çıkarılacaklarını anladıklarında),
394. Şehrin valisi ve ileri gelenleri gelip saygın komutana teslim oldular.
395. Halifenin cömertliğiyle karşılaştılar, kendilerine ikram ve iyilikte bulunuldu.
396. Halife, o gün yarımadaya girmeleri için bir süvari birliği gönderdi.
397. Tepeleri ve düzlükleri tamamen süvarilerle (tutuldu), halkı habersiz olduğu esnada yakaladı.
398. Halk, Durri'nin komutasındaki süvarilerine karşı ne savunma yapabildi ne de bir yere sığınabildi.
399. Halife orayı istiyordu ve orayı yakıp yıktı,
400. Halkı zelil ve itaatkâr bir şekilde iken şehre girdiğinde,
401. Süvari ve yayalarla çatışıp savaşmadan ele geçirdi.
402. Gördüğü söylediği ve tedbir aldığı ilk şeyden birisi,
403. Kalenin kapısının ve surlarının yıkılması oldu, bu en iyi çıkar yoldu.
404. Şehir korumasız ortada kalınca, şehirdeki dokunması mübah olmayan şeyleri helal saydılar.
405. Amrus dağı üzerinde uzanan dağda yerleşime karar verdi.
406. Orada sağlam bir yapı inşa edip valisi ve askerlerini oraya yerleştirdi.
407. Böylece, çok kibirli davranan kanlar içindeki bu şehir, boyun eğip teslim oldu.

Yıl 321:

408. فيها مضى عبد الحميد ملتئم
409. حتى أتى الحصن الذي تقلعا
410. فحطه من هضبات وآلب
411. إلا بئر غيب له في الطاعة
412. حتى أتى به الإمام راغبا
413. فصَفَحَ الإمام عن جنائته
414. وردّه إلى الحصون ثانيا
- في أهبة و عُدَّةٍ من الحثم
يحيى بن ذي النون به وامتنعا
من غير تعنيت وغير حرب
وفي الدخول مَدخَلَ الجماعة
في الصفح عن ذنوبه وتائب
وقيل المَبذول من إنايته
مَسْجَلًا له عليها واليا

408. Bu yıl Abdulhamid kendine bağlı ve hazır ordusuna eşlik ederek yola çıktı.
409. Yahya b. Zinnûn'un isyan edip sığındığı kaleye gelince,
410. Onu Veleb'in tepesinden indirdi, zorluk çekmeden ve savaş yapmadan,
411. Ancak sadece kendine itaate ve Müslüman topluma katılmasını isteyerek,
412. Onu suç ve hatalarını affetmesi isteğiyle Halifeye götürdü.
413. Halife, onun suçlarını affedip, bağışlanma dileğini kabul etti.
414. Onu kaleye tekrar vali olarak atayarak gönderdi.

Yıl 322:

415. ثم غزا الإمام ذوالمجدين
416. في فيلق مجمهر لهام
417. حافاً الربى لزحفه تجيش
418. كأنهم جن على سعالى
419. فاقتحموا مُنذرةً ورومة
420. حتى أتاه المارق النجيبى
421. فخصه الإمام بالترحيب
- في مُبتدأ عشرين واثنين
مُدَّكَرِكِ الرُّؤوسِ والأَكَامِ
تَجِيْشُ فِي حَافَاتِهِ الْجِيُوشُ
وَكُلُّهُمْ أَمْضَى مِنَ الرَّبِّبَالِ
وَمِنْ حَوَالِيهَا حُصُونٌ حِيْمَةٌ
مُسْتَجْدِيًّا كَالنَّائِبِ الْمُتَيْبِ
وَالصَّفْحِ وَالْعُفْرَانِ لِلذُّنُوبِ

422. ثم حباه وكساه ووصل
 423. كلاهما من مركب الخلائف
 424. وقال: كن منا وأوطن فرطبه
 425. تكن وزيراً أعظم الناس خطر
 426. فقال: إني ناقة من عتتي
 427. فإن رأيت سيدي إمهالي
 428. ثم أوافيك على اسعجال
 429. وأوثق الإمام بالعهود
 430. فقبل الإمام من أيمانه
 431. ثم أتته ربة البشاقص
 432. وأنها مرسله من عنده
 433. واكتفلت بكل ببلوني
 434. فأوعد الإمام في تأمينها
 435. ثم مضى بالعز والتمكين
 436. في جملة الرايات والعساكر
 437. إلى عدى الله من الجلالق
 438. فدمروا السهول والقلاعا
 439. وخرّبوا الحصون والمدائنا
 440. فليس في الديار من ديار
 441. فعادروا عمرانها خرابا
 442. وبالقلاع أحرقوا الحصونا
 443. ثم ثنى الإمام من عنانه
 444. وأمن القفار من أجاسها
- بشاحج وصاهل لايمتلل
 في حلية تعجز وصف الواصف
 ندينك فيها من أجل مرتبه
 وقائدا تجبي لنا هذا الثغر
 وقد ترى تغيري وصفرتي
 حتى أرم من صلاح حالي
 بالأهل والأولاد والعيال
 وجعل الله من الشهود
 وردة عفو إلى مكانه
 نذلي اليه بالوداد الخالص
 وجدها متصل بجدّه
 وأطلقت أسرى بني ذي النون
 وتكب العسكر عن حصونها
 وناصر لأهل هذا الدين
 وفي رجال الصبر والبصائر
 وعبادي المخلوق دون الخالق
 وهتكوا الربوع والرباعا
 أنفروا من أهلها والمساكنا
 ولابها من نافخ للآر
 وبدلوا ربوعها يبابا
 وأسختوا من أهلها العيوننا
 وقد شفى الشجي من أشجانه
 وطهر البلاد من أرجاسها

415. İki onur sahibi Halife, (üç yüz) yirmi iki yılının baş-
 langıcında ordusuyla birlikte sefere çıktı.
 416. Tepeleri kaplayıp dümdüz eden kuvvetli, azametli bir
 ordu toplayarak,
 417. Tepelerin her bir yanını onun ordularıyla birlikte yürü-
 yor, ordularına eşlik ediyordu.
 418. Ordu sanki gulyabani üzerindeki cin gibiydi ve her

- biri aslanlardan daha çevikti.*
419. *Ve Molonda, Rûma ve yakınındaki Hîme'deki kalelere saldırdılar.*
420. *Sonra isyancı Tucibi, Allah'a tevbe eden kişi gibi af diledi.*
421. *Halife de onun pişmanlığını kabul edip, hatalarını affetti.*
422. *Onu yedirip giydirdi ve ona eşsiz bir katır ve at hediye etti.*
423. *Her ikisi de Halifenin bineklerindendi, üstelik tasvir edilemeyecek kadar süs içindeydi.*
424. *Ve ona şöyle dedi: Bize katıl, Kurtuba'ya yerleş. Orada sana kendimize yakın saygın bir makam vereceğiz.*
425. *İnsanların en saygını bir vezir, sınır bölgelerinde bizim adımıza vergileri toplayan bir komutan olursun.*
426. *O da dedi ki: Ben hastalığımdan arınmaktayım, bendeki değişikliği ve benzimin sapsarı olduğunu gördünüz.*
427. *Halimi düzeltinceye kadar efendimiz bana zaman tanırrsa,*
428. *Akrabalarım, evlatlarım ve ailemle birlikte verdiğim sözü yerine getiririz.*
429. *Bu konuda Halifeye söz verdi ve bu söze Allah'ı şahit tuttu.*
430. *Halife onun bağlılığını kabul etti ve onu affederek makamına iade etti.*
431. *Sonra Bask kraliçesi ona içten ve samimiyetle saygılarını sunmaya geldi.*
432. *Ve dedesinin Halifenin dedesinin bağlı olduğu gibi, kendisinin de onun tebaası olduğunu kabul etti.*
433. *(kraliçe) Pamplona halkının bütününe kefil oldu ve Benû Zi'n-Nûn'un esirlerini de serbest bıraktı.*
434. *Halife ona güvence verdi ve kalelerine giden orduları geri çevirdi.*
435. *Sonra bütün güç ve azametiyle Müslümanlara zafer-*

- ler vererek seferini sürdürdü,*
436. *Bayrakları, orduları ve sabırlı adamlarıyla,*
437. *Galiçyalı Allah'ın düşmanlarına, yaratana bırakıp yaratılana kulluk yapanlara (seferini sürdürdü).*
438. *Düzlükleri ve kaleleri yıkıp, tarla ve ürünleri talan ettiler.*
439. *Kaleleri ve köyleri tahrip edip, sakinlerini oradan çıkardılar.*
440. *Böylece köylerde ne bir yaşayan kimse ne de bir yanan bir ışık bırakıldı.*
441. *Kentlerini harabeye çevirdiler ve tarlalarını çoraklaştırdılar.*
442. *Hisar ve kaleleri ateşe verdiler ve halkının durumunu izlediler.*
443. *Sonunda Halife onların çektikleri acıları azaltmak için (bunlardan) vazgeçti.*
444. *Böylece ıssız yerleri ve kentleri kir ve pisliklerden temizledi.*

Böylece, İbn 'Abdirabbih, urcûzesini Halife III. 'Abdurrahman en-Nâsır yönetimde kaldığı zaman içinde h. 322/m. 934 yılına kadar, her yılı ele alarak, toplam 444 beyitte tamamlamaktadır.

Sonuç

Şair, şiirlerinde dinleyen herkesin anlayabileceği bir dili seçmiştir. Şiirlerde yer alan tasvirler çok yalındır ve dinleyen üzerinde etki bırakan üslup taşımaktadır. Bu durum hem halife ve halifenin komutanlarının başarı ve cesaretlerinin betimlenmesinde ve övülmesinde hem de düşmanların yerilmesi ve halifeye karşı çıkanların cezalandırılmasının tasvirinde görülmektedir.

Nitekim düşmanların cezalandırılmasının tasvirini güçlü kılmak adına şiirin birçok bölümünde yer alan ve özellikle 322/934 yılını anlatan şiirin son bölümündeki

438 vd beyitlerde görülen “düzlük ve kaleleri yerle bir etme”, “tarla ve ürünleri talan etme”, “bir canlı ve yanan bir ışık bırakmama”, “kentlerin harabeye çevrilmesi”, “hisar ve kalelerin ateşe verilmesi” tarzındaki betimlemelerde yoğun mübalağalı anlatıma rastlamaktayız. Bu durumun vakıaya ne kadar uygun olduğu tarihçiler için bir araştırma konusu olmaktadır.

İbn ‘Abdirabbih olayları aktarırken anlatımı güçlü kılma adına sıklıkla teşbih sanatına başvurmuştur. Mesela, Sultan’a başkaldıran isyancıların bastırılması, huzur ve sükûnun sağlanmasını anlatırken bazen bir nesnenin ön dişlerle parçalanıp azı dişlerle öğütülmesine (261 nolu beyit) bazen de yamaç ve sarp yerlerin dümdüz edilmesine (252 nolu beyit) benzetilmiştir. Ayrıca isyancıları bazen şeytana (243 nolu beyit), bazen domuza (159, 164 nolu beyit) bazen de engerek ve karayıllana (240 nolu beyit), köpeğe (187 nolu beyit) ve şeytanın arkadaşlarına (139 nolu beyit) benzetmiştir. Şair, Halife ve etrafındaki birlikleri de bir benzetmeyle anlatmıştır; Halifeyi dolunaya çevreleyenleri de yıldızlara (270 nolu beyit) benzetmiştir. Şiirlerinde daha birçok benzetmeye yerveren şairin, teşbih sanatını başarılı ve etkili bir biçimde kullandığı görünmektedir.

Burada ulaştığımız bir husus, İslam tarihçilerinde karşılaşılan tarafsızlık algısına, görüşünü ve duygularını en uç ifadelerle dile getirme tavrına, bu beyitlerdeki birçok örnekte rastlanmasındır.³² İbn ‘Abdirabbih, adeta kendisinden önceki geleneğe uyararak, düşmanlarını en ağır ifadelerle (domuz, köpek gibi) anmaktan çekinmemiştir.

Aynı şekilde klasik İslam tarihçilerinde görülen cebrî tarih yorumuna³³ İbn ‘Abdirabbih’de de rastlanmaktadır. O, olayların sonucunu Allah’a bağlamakta (bkz. 307, 331 nolu beyit) ve bunu bir şükür vesilesi olarak

³² Klasik Dönem İslam tarihçilerinin objektiflik anlayışı konusunda bkz. Öz, Şaban, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, İrcica yay., İstanbul, 2008, 84-85

³³ Öz, *İlk Siyer Kaynakları*, s., 91

sunmaktadır.

Beyitlerde görülen “Allah’ın halifesi”, “seçilmiş” gibi ifadeler, Doğu’daki Abbasîlerin –ki öncesinde Emevîlerde de karşımıza çıkan– “hilafetin kaynağının Allah” olduğu yolundaki kabulün Batı Müslümanlarında da karşılık bulunduğunu göstermesi açısından önemlidir. Muhtemelen İbn ‘Abdirabbih, rakip olarak gördükleri Abbasi hilafetine karşı olduğunu ortaya koyan böyle bir kanaate beyitlerinde yer vermiştir. İslam tarihinde siyasi otoritenin menşinin Allah olduğu düşüncesinin ortaya çıkışı Hz Osman’ın hilafetiyle başladığı bilinmektedir³⁴.

İbn ‘Abdirabbih, bazen coğrafi konumlandırmalarda da bulunmaktadır. Ki bu da profesyonel bir tarih anlatımına işaret etmektedir. Tabii böyle bir anlatım üslubunda her şehrin, her vaka yerinin coğrafyası hakkında bilgi vermesi beklenmemelidir. Anlaşılan o ki İbn ‘Abdirabbih, bu urcûzesinde tarihçi kimliğinin kazandığı özelliği fazlasıyla kullanmış, şair kimliği ile tarihçiliğini başarıyla birleştirmiştir. Nitekim o, anlattığı olayların tarihini, nedenini, coğrafi konumunu ve sonucunu vermekte ve bunları yaparken daima belli bir amacı- öğüt verme, ibretler göstermek- göz önünde tutmaktadır (bkz. 262, 348, 351 nolu beyitler).

Son olarak, yaklaşık yirmi yıllık bir zaman diliminde bir halifenin savaşları, kahramanlıkları, ordularının gücü ve kuvveti, halifenin başarıları şiire konu edilmesi, halifeyle aynı çağda yaşamasından dolayı şairin, maddi menfaat, ün ve statü elde etmek maksadıyla yapılmış olabileceğini akla getirebilir. Ne var ki, bu şiir, o tarihte, böyle bir amaca hizmet etmiş olsa da, kendi döneminde toplumun hafızasını canlı tutması, günümüzde de sosyal bilimler özellikle tarih alanında çalışan birçok araştırmacı için kaynak olması bakımından önemli bir vesika niteliği taşımaktadır.

³⁴ Öz, Şaban, *İslam Tarihi Metodolojisi*, İz yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 67.

Kaynakça

- Ahmed Zekî Safvet, *Cemheretu Hutabi'l-'Arab*, I-III, Beyrut, 1934.
- Brockelmann, C., *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, I-VI, (çev. 'Abdulhalîm en-Neccâr), Kahire, 1983.
- el-Cumahî, İbn Sellâm, *Tabakâtu Fuhûli'ş-Şu'arâ'*, Kahire, 1974.
- Çetin, Nihat M, *Eski Arap Şiiri*, İstanbul, 1973.
- Çiftçi, Faruk, *Endülüs'te Hilafet Dönemi Edebî Çevresi*, (yayınlanmamış Doktora tezi), Erzurum, 1999.
- ed-Dabbî, Ahmed b. Yahyâ, *Buğyetu'l-Mültemis fî Târîhi Ricâli Ehli'l-Endelus*, Kahire, 1967.
- Ebu'l-Ferec el-İsfahânî, *Kitâbu'l-Eğânî*, I-XXIV, nşr, 'Ali el-Cundî Nâsîf, Beyrut, 1972.
- el-Fâhûrî Hannâ, *el-Câmi' fî Târîhi'l-Edebil-'Arabî el-Kadîm*, Beyrut, 1986.
- Ferrûh Omer, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, I-VI, Beyrut, 1992.
- el-Feth b. Hâkân, *Kitâbu Matmahî'l-Enfus*, İstanbul, 1302.
- Goldziher, İ. , *Klasik Arap Literatürü*, (çev Azmi Yüksel, Rahmi Er), Ankara, 1993.
- Heykel, Ahmed, *el-Edebu'l-Endelusî mine'l-Feth ilâ Sukûti'l-Hilâfe*, Kahire, 1985.
- Hitti, Ph. K., *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, I-IV, (çev. Salih Tuğ), İstanbul, 1989.
- Huart, C. , *Arap ve İslam Edebiyatı*, (çev. Cemal Sezgin), Ankara, 1971.
- el-Humeydî Muhammed b. Futûh, *Cezvetu'l-Muktebes fî Zikri Vulâti'l-Endelus*, nşr. Muhammed Tâvit et-Tancî, Kahire, 1953.
- İbn 'Abdirabbih, *Dîvânu İbn 'Abdirabbih*, nşr, Muhammed Altuncî, Beyrut, 1993.
- _____, *el-'Ikdu'l-Ferîd*, nşr, I-IX nşr., 'Abdulmecîd et-Terhînî, Beyrut, 1983.
- İbn Bessâm, *ez-Zehîra fî Mehâsini Ehli'l-Cezîra*, I-IV, nşr. İhsân 'Abbâs, Libya- Tunus, 1975-1979.
- İbn Hallikân, *Vefeyâtu'l-A'yân ve Enbâ'i Ebnâ'i'z-Zamân*, I-VIII, nşr. İhsân 'Abbâs, Beyrut, 1994.
- İbn İzârî el-Merrâkuşî, *el-Beyânu'l-Muğrib fî Ahbâri'l-Endelus ve'l-Mağrib*, I-IV, nşr. G.S. Colin, E. L. Provençal, 2. Baskı, Beyrut, 1983.

- İbn Manzûr, Muhammed. b. Mukrim, *Lisânu'l-'Arab*, I-XV, Beyrut.
- İbn Reşîk el-Kayravânî, el-'Umde fî Mehâsin's-Şi'ri ve Âdâbihî ve Nakdihî, I-II, nşr. M. Muhyiddin Abdulhamîd, Beyrut, 1972.
- İbnu'l-Abbâr, *el-Hulletu's-Siyerâ'*, I-II, nşr, Hüseyin Münis, Kahire, 1985.
- İbnu'l-Kûtiyye, *Târîhu İftitâhi'l-Endelus*, nşr, İbrahim el-Ebyârî, Beyrut, 1982.
- İhsan 'Abbâs, *Târîhu'l-Edebi'l-Endelusî*, 'Asru Siyâdeti Kurtuba, Beyrut, 1978.
- el-Kutbî, Muhammed b. Şâkir, *Fevâtu'l-Vefeyât*, I-V, nşr. İhsân 'Abbâs, Beyrut, 1973-1974.
- el-Makkarî, Ahmed b. Muhammed, *Nefhu't-Tîb min Ğusni Endelusi'r-Ratib*, I-VIII, nşr. İhsân 'Abbas, Beyrut, 1988.
- Mehmed Fehmi, *Târih-i Edebiyât-ı Arabiyye*, İstanbul, 1917.
- Monroe, James T. "The Historical Arjûza of Ibn 'Abdi Rabbih, A Tenth Century Hispano-Arabic Epic Poem", *Journal of American Oriental Society*, 91. 1, New Hawen, Connecticut, 1971, s. 67, 69.
- en-Nuveyrî Ahmed b. 'Abdilvehhâb, *Nihâyetu'l-Ereb fî Funûn'il-Edeb*, XXIV, nşr. Hüseyin Nassâr, Kahire, 1983.
- Öz, Şaban, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, IRCICA yay., İstanbul, 2008
- , *İslam Tarihi Metodolojisi*, İz yayıncılık, İstanbul, 2010.
- Schaade, A. Çetin, Nihat M. "Recez", *İA*, İstanbul, 1993, IX, 661
- es-Se'âlibî, Ebû Mansûr 'Abdulmelik, *Yetîmetu'd-Dehr fî Mehâsini Ehli'l-'Aâr*, I-V, nşr. Mufid Muhammed Kamiha, Beyrut, 1983.
- es-Suyutî, Celâluddin 'Abdurrahman, *Buĝyetu'l-Vu'ât fî Tabakâti'l-Luĝaviyyîn ve'n-Nuhât*, I-II, nşr. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm, Beyrut, 1964;
- Şâkir el-Cûdî, *İlmâme bi'r-Recez fî'l-Câhiliyye ve Sadri'l-İslâm*, Bağdat, 1966.
- Tunç, Cihat, "Bişr b. el-Mu'temir", *DİA*, İstanbul, 1992, IV, 224.
- Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Udebâ'*, I-VI, Beyrut, 1991;

- ez-Zubeydî, Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasan, *Tabakâtu'n-Nahviyyîn ve'l-Luġaviyyîn*, nşr. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Kahire, 1984.
- ez-Zebidî, Murtaza, *Tâcu'l-Arûs*, I-X, Beyrut, 1966.
- ez-Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Mahmûd İbn Omer, *Esâsu'l-Belâġa*, Kahire, 1960.
- Zeydân, Corcî, *Târîhu Âdâbi'l-Luġati'l-'Arabiyye*, I-IV, Kahire, tsz.

